

UNITÁRIUS ÉLET

XXIV. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

1975. JANUÁR—MÁRCIUS

A HÚSVÉTI GYŐZELEM TITKA

„...de aki az Isten akaratát cselekszi,
megmarad örökké” (I. Ján. 2:17)

Sokszor előfordul életünkben ez a kérdő szó: mi a halál? Különösen húsvét ünnepén tölti el e kínzó kérdés minden ember lelkét. Karácsony öröm-ünnepe és a virágvasárnap diadalmas hallelujája után csakhamar feltűnik a golgotai kereszt és figyelmeztet a kérlelhetetlen halálra. A gonosz diadalát véljük diadalmaskodni az igazság felett és könnyen megrendül bizalmunk, hitünk és reménységünk Isten igazságosságában és örök hatalmában. Sokszor úgy gondolkozunk, hogy ha van Isten, akkor miért állította Jézus és mindannyiunk életútjába a kérlelhetetlen halált? Különös számonkérése ez az emberi léleknek Istennel, a Teremtő Atyával szemben. Gorkij egyik híres munkájában a gazdag ember a kínzó betegség, a közeledő vég érzésével teszi föl e nagy kérdést a lelkésznek: miért kell meghalni? S a pap csak ennyit válaszol: „elég, hogy tudjuk, hogy van örökélet” és aki Isten akaratát cselekszi, megmarad örökké. Ez a húsvéti győzelem az életnek a halál felett való diadalának titka!

Az unitárius keresztény ember számára is lelki életének és földi útjának szabályozója a Szentírás, a Biblia. És amikor mi is feltesszük a nagy kérdést, mi a halál, és hogyan győzhetjük le azt, Pilátus hangja üti meg kételkedő szívünket „Ecce homo” — íme az Ember, íme Jézus, aki Isten akaratát cselekedte és megmutatta néked, hogy mit kell cselekedj, hogy megmaradj örökké. Földi életünkben sok mindent el tudunk végezni, színes álmokat, csodás terveket tudunk szőni, meg tudjuk hódítani a tengerek mélyét, a titokzatos kozmoszt, de mégis a legnehezebb számunkra Isten akaratát cselekedni. Le tudjuk győzni a háborúkat, megbirkózunk a titkos betegségekkel és bár sokszor túl gazdagok vagyunk anyagiakban, mégsem teljes az éle-

tünk. Az igazi élet ott kezdődött a golgotai kereszten, a legfájdalmasabb, de a halált legyőző vallomással: „legyen meg a Te akaratod”. Ez a vallomás mindannyiunk számára ma is érvényes. Nincs nagyobb és szentebb igazsága életünknek, mint Isten akaratának naponkénti teljesítése. Építeni az Ő országát, ápolni a szeretetet és irtani a konkolyt, felemelni a szenvedőt és bekötözni a lélek sebeit, felruházni a fázót és megnyitni az ajtót az éhező előtt. Isten akaratát az is, hogy megtanítsam gyermekemet imádkozni, szeretni, a békeességet, és haza segíteni a mennyei Atyához a tékozló ifjút. Nehéz, nagyon nehéz földi utunkon mindig és minden körülmények között csak Isten akaratának engedelmeskedni, az Ő törvényei szerint élni és a Hegyi Beszéd tanításait betartani. Hogy mivé lettek és lesznek azok, akik nem Isten akaratát szerint rendezték be életüket, a húsvét legyen számukra komoly figyelmeztetés, hogy Isten ismeri gyengeségüket és szólítja őket is a megtérésre. Az Ő szava mindig történelmi időben, határozott körülmények között és meghatározott személyekhez szól. Őseink a húsvétot a böjttel kezdték és mi is helyesen tesszük, ha kevélységünkben, önzéseinkben alázatosan meghajlunk Isten akaratát előtt, hogy „megmaradjunk örökké”. Így élve és teljesítve Isten és ember szolgálat törvényét, biztosak lehetünk az Isten és az ember szolgálatának törvényét, biztosak lehetünk afelől is, hogy örökélet vár reánk.

Leonardo da Vincit idézem: „Gondolj arra, hogy műved ne taszítsa vissza a nézőt, mint a hideg téli levegő a sarjadó búzát, hanem vonzza és megsejtsé lelkét, mint ahogyan a tavaszi reggel kellemes üdősége kicsalogatja a föld alól a kék ibolyát és a fehér hóvirágot.” Sarjadó búza legyen a mi életünk és úgy cselekedjünk Isten akaratát, hogy az aratás óráján méltók legyünk Isten üdvösségére.

Kolozsvár,

Dr. Izsák Vilmos
unitárius teológiai professzor

A konfirmációi előkészítés

D. Káldy Zoltán evangélikus püspök az Evangélikus Élet idei jan. 12-i számában „Megkezdődött a konfirmációi előkészítés” c. elgondolkodtató és minden lelkes számára útmutató vezércikket írt. Hangsúlyozta, hogy a konfirmációs órákra olyan gyermekeket vár az egyház — minden kényszer nélkül — akik megfelelő bibliai ismeretekkel rendelkeznek.

Az evangélikus egyház tudja azt, hogy a szülők és keresztszülők a keresztség alkalmával fogadalmat tesznek arra, hogy a megkeresztelt gyermekeket „Keresztén hitben nevelik az evangélikus egyház segítségével.” Ha vannak szülők — írja a püspök — akik gyermekük megkeresztelésekor tett fogadalmuknak nem kívánnak eleget tenni, mivel közben megváltozott a

világnézetük, ezt mi nem kifogásolhatjuk, hanem tudomásul kell vennünk. A konfirmáció és a hazafiság fogalma nem áll szemben egymással, ezért a konfirmációi órákon önkéntesen részt vevő ifjak szívében azon fáradozzanak, hogy erősödjék a szocialista hazafiság, a szocialista vívmányok megbecsülése. Idézzük befejező mondatát, mellyel, mint cikkével teljes mértékben együjtöttünk — „a konfirmációi órák nem a társadalomból való kimenekülés helyei, hanem olyan műhelyek, amelyekben Isten formálja hívő keresztyéné és igazi hazafivá azokat, akik ott jelen vannak. Ilyen szellemben és céllal készítsük fel az ifjakat a konfirmációi ünnepélyre, az első úrvacsoravételre.”

Kedves előfizetőnk

Előfizetőink tájékoztatására közöljük, hogy a nyomdai és papírköltségek, valamint a terjesztési és rezsi-költségek emelkedése miatt a többi egyházi laphoz hasonlóan, mi is kénytelenek voltunk lapunk előfizetési árát belföldi előfizetők részére évi 36,— forintra, külföldi előfizetők részére pedig évi 44,— forintra emelni.

Azoknak a híveinknek, akik ezt kéri, továbbra is kedvezményes áron, vagy díjmentesen fogjuk lapunkat megküldeni. A határainkon túl élő magyar unitárius testvéreink részére, közel 150 példányban küldjük lapunkat, akik közül egyre többen támogatják előfizetéssel, vagy adományküldéssel ez irányú szolgálatainkat. Kérjük híveinket, hogy közöljék velünk nyugati országokban élő, magyarul olvasni tudó rokonaik, ismerőseik nevét, hogy amennyiben lapunkat címükre eddig még nem küldöttük meg, úgy azt megindíthassuk.

Lapunk expedálását évek óta a POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODA látja el nagy körültekintéssel. Azoktól a kedves előfizetőinktől, akik 1974-ben, vagy 1975. első hónapjaiban a tavalyi árnak megfelelő, 1975. évre szóló egész évi 30,— forintos előfizetési díjat, vagy az 1975. évi első félévi 15,— forintos előfizetési díjat már befizették, kiegészítést nem kérünk. A Posta Központi

Hírlap Iroda kérésünkre azonban, az 1975. évi második félévi előfizetési díj beszédésekor az eddigi 15,— forint helyett, már 18,— forintos nyugtát fog kiküldeni.

Jó szándékkal, unitárius nemes hagyományaink szellemében szerkesztjük lapunkat, melyet, amint azt sok hozzánk írt levél is tanúsítja, sokoldalúsága tesz kedveltté. A szoros értelemben vett egyházi hírek mellett megemlékezünk a fontosabb hazai, társadalmi és mindannyiunk életét érintő kérdésekről, ezzel is szerényen támogatva a Hazafias Népfront nagy munkáját. Minden hívő ember lélekből fakadó kötelessége a béke ügyének szolgálata, ezt is igyekszünk lapunkban ismételtelen kifejezésre juttatni.

A lap cikkírói díjmentesen végzik szolgálatukat, de a magától értetődő adminisztratív költségek oldalterjedelmünknek az elmúlt években történt emelésével egyenlő arányban növekedtek.

Amilyen örömmel olvassuk a hozzánk érkező levelek elismerő sorait, ugyanúgy kérjük az őszinte kritikát is, továbbá azt is, hogy lelkészeink, szórványgondnokaink lássanak el bő hiranyaggal. Enélkül az egyházközségek és szórványok életét lapunk nem tudja kellőképpen figyelemmel kíséreni.

Az Ökumenikus Tanács ülése

Az Ökumenikus Tanács elnöksége dr. Bartha Tibor elnöklétével az elmúlt év dec. 17-én ülést tartott, melyen részt vett Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, Madai András főosztályvezető kíséretében. Az 1975. évi munkaprogrammal kapcsolatosan az elnökség elhatározta, hogy meghívja a Keresztény Békekonferenciát, hogy 1975. őszén, „folytatólagos bizottsága” Magyarországon tartsa ülését. Ez a bizottság hivatott a nagygyűlések közötti időben a KBK munkájának irányítására. Az Egyházak Világtanácsa 1975. őszén Kenyában tartandó gyűlésen részt

vesz és a tagegyházak közreműködésével tanulmányi anyaggal járul hozzá a nagygyűlés témáihoz.

Az elnökség elhatározta, hogy hazánk felszabadulásának 30. évfordulójáról 1975-ben az Ökumenikus Tanács ünnepélyes keretek között, kibővített közgyűlésen emlékszik meg.

Előterjesztés hangzot el, amelynek alapján az elnökség foglalkozott az Ökumenikus Tanács kapcsolatai bővítésének és az együttműködés lehetőségeinek kérdéseivel, hazai nem tagegyházakkal.

Visszaemlékezések — előretekintés

Hazánk felszabadulásának harmincadik évfordulóján egyaránt van alkalmunk a visszaemlékezésre és az előretekintésre. Egyházunk több mint négy évszázados történelme során sokszor volt alkalmunk keseregni a nehéz idők miatt és ritkán akadtak évtizedek, amikor nyugodtan élve, előre tekinthettünk.

1944 decemberében, karácsony első napján nem voltam templomban, mert alkalmi budai lakásunk vidéke — a Tárogató út — már a felszabadító szovjet előőrsek ellenőrzése alá került. Buda és Pest között a közlekedés megszűnt. Úrvacsoravétel helyett bizonytalan, talán szorongó érzéssel vártuk az első találkozást. Erre karácsony első napján délután került sor a Tárogató úton, Rajnay Gábor egykori neves színész villája előtt. Az ő házából jött ki két szovjet katona, megkérdezte, hogy katonák vagyunk-e. Nemleges feleletünk után újabb kérdése az volt, van-e gyermek otthon. Mutattuk a házat, ahol laktunk, s ahol kis leánnyal együtt több rokon gyermek talált hajlékot. Megnyugtattak, hogy ott, ahol sok gyermek van, ott jó emberek laknak, így ideiglenes otthonunkat nem is kutatták át.

Néhány nap múlva az utcában körbejáró szovjet katonák magyar nyelvű felhívásokat osztottak szét, melyben — többek között — felhívták az egyházak papjait, hogy nyissák ki a templomokat és tartsák meg a rendes időben az istentiszteleteket. Pest felett még bombák robbantak, ágyúzó hangját hozta felénk a téli szél. Aggódva gondoltam arra, hogy mi történt a pesti oldalon levő Nagy Ignác, Hőgyes Endre utcai és pestlőrinci templomainkkal. Megmaradnak-e a falak, járni fognak-e oda a hívek, ki tudjuk-e majd javítani a háborús károkat...

Márciusra fordult az idő, amikor a szovjet hidászok által ideiglenesen helyreállított mai Szabadság hídon át, gyalogosan kétkerekű kocsin tolva az ingóságokat és a gyermekeket visszaérkeztünk a Hőgyes Endre utcába.

1931 szeptembere óta Budapestnek ebben a kis utcájában éltem, melyet a régiók még Rákos utca néven ismertek. 1948 januárjában költöztem át Budára, a Vár alá az Attila útra, egy negyedik emeleti lakásba. Akkor onnan körültekintve még minden romokban hevert. Tető nélküli, kiégett házakat láttam és együtt éltem át a környék, a Tabán újjászületését.

Születésem helye után erdélyi származású vagyok, ott végeztem közép- és főiskolai tanulmányaimnak egy részét — de ma én is budapestinek érzem és tudom magamat, több mint negyvenesztendő budapesti élet és munka után.

Hazánk felszabadulásának harmincéves évfordulóján a város fejlődésén, újjászületésén tudom legjobban lemérni azt a hatalmas ívű haladást, amit a romokból felépült Budapest ma mindannyiunknak jelent. Itt van egyházunk központja is. Első budapesti templomunk utcájának neve régebben Koháry utca volt, illő volt, hogy a Parlament közelében levő ezt az utcát a felszabadulás után az 1848/49-es idők egyik író-hírlapírójáról, Nagy Ignácról nevezték el. Bizony a szabadságharc és forradalom óta sokat formálódott ez a város, mely akkor még három önálló településből, Buda, Pest és Óbuda állott, s még a Margitszigetet is csak az 1872. évi törvényhozás csatolta ahhoz a közigazgatási egységhez, melyet ma Budapestnek, hazánk fővárosának nevezünk.

Budapest és az ország ma egyet jelent, s Budapest mutatta meg a fejlődés útját a vidék számára is. Itt Budapesten élték át néhányan a még élő idősebb nemzedék tagjai közül az első világháború utáni őszirózsás demokratikus forradalmat 1918-ban, majd 1919 március 19-én itt kiáltották ki a Szovjetunió megalakulása után a Tanácsköztársaságot. 1944-ben a várost a fasizmus esztelen örültsége el akarta pusztítani. Nincsen európai főváros, mely ennyit szenvedett volna a második világháború alatt. Budapest főváros lakásai közül — pedig akkor még csak 14 kerületünk volt — elpusztult

több mint 13 000, használhatatlanná vált több mint 18 000, megrongálódott, de részben lakható maradt közel 48 000 lakás. Akik 1944-ben vagy 1945. első hónapjaiban a pincék és a romok közül újra az utcára mentek, dantei képpel találták szembe magukat. A pusztulás leírhatatlan volt, jó, hogy erre a képre ma már csak a közel negyven éven felüli budapestiek emlékeznek, a fiatalabbaknak ez már csak történelem.

Amikor az élet megindult a romokon, a várossal együtt indult meg az egyházak élete is. Annak idején előadója voltam annak a bizottságnak, mely a pártok unitárius képviselőinek a vezetésével megvizsgálta akkori lelkészeink múltját, és igazolta őket, alkalmasnak találván az új életben való továbbmunkálkodásra.

A kibontakozás az egyházon belül sem volt teljesen zavartalan. Örvendek és hálát adok Istennek ezért, hogy 1948-ban tartott gyűléseinken a józan előrelátók hangja kerekedett felül, és így a református egyházzal azonos napon írhattuk alá az állam és az unitárius egyház között létrejött egyezményt, mely azóta is alapját képezi békés egymás mellett élésünknek.

Ne feledkezzünk meg arról, hogy ezt az egyezményt, 1948-ban, húsz esztendőre kötötte az állam és az egyházak, azzal, hogy az állam az addig adott anyagi támogatást öt évenként 25%-kal csökkentti, és így az eredeti egyezményben biztosított segélynek 1968-ban meg kellett volna szűnnie. Az állam azonban megértő és nagylelkű volt, nem élt a csökkentés egyezményben biztosított jogával, hanem az államsegély folyósítását meghosszabbította, legutóbb éppen 1975. január 1-én további öt esztendőre, azonos összegben.

Sokszor magyaráztuk el külföldön élő hitrokonainknak, és más érdeklődőknek, hogy az államsegély a lelkészek részére nemcsak meghatározott összegű havi fizetésekiegészítést nyújt, hanem egyúttal részükre is biztosítja mindazokat a társadalombiztosítási járulékokat — orvos, kórházi ellátás, kedvezményes árú gyógyszer stb. —, melyeket hazánk minden dolgozója élvez. S kapjuk ezt anélkül, hogy az egyházaknak, mint munkaadóknak meg kellene fizetniük a társadalombiztosító intézetek felé a magas összegű hozzájárulást.

A templomok helyreállítására is jelentős segítséget nyújtott az elmúlt évtizedekben az állam, így különösképpen értékeljük azt az anyagi támogatást és segítséget, amit a budapesti Nagy Ignác utcai és Hőgyes Endre utcai templomunk részére a főváros, és amit a debreceni templomunknak az ősi cívis város tanácsa biztosított.

A helyreállított, megújított, részben modernizált templomok és lelkészi lakások egyben mutatják azt is, hogy híveink áldozatkészsége sem csökkent, s az az emelkedő életszínvonal gyarapodásával egyenlő arányban emelkedett. Az ilyen templomok és lelkészi lakások egyben a városkép díszei, és az idegenforgalmi látványosságok egyik fontos gócpontjaivá váltak az elmúlt évtized megnövekedett idegenforgalma révén.

A kis sarki fűszerüzletektől, az apró javításokat elvégző kisipartól eljutottunk a modern áruházakhoz és a szolgáltató vállalatokhoz. Ma már az új lakótelepek mellett épülnek fel az iskolák, óvodák, bölcsődék és napközi otthonok, melyek a mai dolgozó ember — így a lelkészek — életének és munkájának hasznos segítői.

Mi, akik egyházunkat gyakran képviseljük külföldön is, még nem egyszer találkozunk a meg nem értés hangjával is. Ezt azonban ma már felülmúlják a megértés, az együtt örvendezés és a velünk büszkélkedő külföldön élő magyarok megnyilatkozásai.

Visszaemlékezésünk végén előre kell tekintenünk. Tudjuk azt, hogy az országot irányító párt és kormány ideológiája nem azonos az egyházakéval. Megtanultuk azonban azt, hogy egymás mellett kell élnünk, és örvendünk annak, hogy reánk, vallásosan gondolkodó és érző emberekre is szükség van egyre szépülő és gazdagodó hazánkban.

Dr. Ferencz József

Budapest, Nagy Ignác utca 4.

Az emlékezés az emberi lélek legdrágább kincse. Nélküle üres volna a lélek. Érzéseiben üres, különösen az idősebb nemzedék számára, akiknek életében az egyik legjelentősebb mozzanat az emlékek felidézése. Nekem kell most szolgálati tiszteből folyóan emlékezni azok helyett is, akik a felszabadulás és a pesti harcok idején e templom őrállói voltak. A ma már néhány Barabás István és Szolga Ferenc lelkészek, és az évtizedek óta Angliában élő Kereki Gábor vallásánító lelkész az ostrom kezdetén amíg lehetett a templomban és a gyülekezeti teremben tartották az istentiszteletet, azután, amikor szaporodott a bombaveszély és közelebb került a front, az akkor még Koháry utcának nevezett templomunkhoz, az épület vastag falú pincéiben minden vasárnap hirdették a vigasztalás és a bizakodás ígét a szép számmal ott menedéket keresők részére.

Miután a budapesti hidakat a Budára visszavonuló német sereg felrobbantotta, a pincéből feljövők látták azt a pusztulást, amit templomunk tetőzete és ablakai szenvedtek. Tóth István, kolozsvári rajztanár-festőművész szép rajza, mely levelezőlap alakban ma is kapható, örökítette meg a szomorú ébredés e látványát.

A romeltakarítás után megkezdődött az újjáépítés. A gyülekezetben is lassan félreállottak a visszahúzás erői, és egyre inkább teret nyertek azok, akik hittek abban, hogy a szocialista magyar földön is tovább folytathatják az egyházak a maguk életét.

Harminc év elegendő ahhoz, hogy ma már gyermekeinknek és a fiataloknak, nemcsak az akkori idők gondjairól, hanem inkább a ma kitárulkozó jövőről beszéljünk.

Budapest IX., Hőgyes Endre utca 3.

1945. január 12-én bomba hullott háromemeletes házunk hátsó bal sarkára. A lakók nagy többsége az óvóhelyen volt — mi néhányan a lelkészi hivatalban és a mellette levő diákokthon helyiségében tartózkodtunk a földszinten; úgy okoskodván, hogy most már nagy bomba nem hull reánk, kis bombát pedig kibír a három emelet. A bomba elvitte a harmadik emeleti lakást, beszakította a második emeleti födémét, de tovább nem hatolt. A hátsó lépcsőházat azonban földig rombolta. A nehéz műkölépcsőkből jó néhány benyomta a lépcső alján levő ajtót, s beköltözött a szobába, ahol kedves barátaink közül öten tartózkodtak, kik nagy megrökönyődéssel s nem kisebb ijedtséggel nézték a történeteket. A lezúduló törmelék valóságos éjszakai sötétséget okozott, délután 2 órakor. A légnyomás bent az irodában a földhöz vert, vagy a szekrénynek vágott. Ebben a kísérteties helyzetben P. Szentmártoni Kálmán ny. kollégiumi igazgató hangja ébresztett annak tudatára, hogy élünk, ezeket mondva: „Hol a kalapom?” Én, ott a padlón véletlenül éppen a kalapjára tettem rá a kezemet, s így ezt válaszolhattam: „Itt a kalap!” Akkor nem mosolyogtunk.

1945. január 15-én reggel 8 óra tájban ketten-hárman átmentünk valamiért a pince másik szárnyába, amikor egyszer csak orosz beszéd ütötte meg a fülünket. Belénk döbrent valamilyen egészen megnevezhetetlen érzés, aminek fő jellemzője mégis csak a félelem volt. Lelkészek, egyházi emberek voltunk. Egy-másra néztünk, s szótlanság állapítottuk meg: itt vannak az oroszok. Rohantunk vissza az óvóhelynek abba a részébe, ahol a mi „szobánk” volt. Ez a „szoba” legközelebb volt a kívülről érkezőkhöz, s mind egyházi emberek és családtagjaik voltunk benne. Legelőször hozzánk érkezett két orosz katona, s úgy, mintha mi nekik barátaink volnánk, csak azt kérdezték: van nyemcki katona? Majd végigjárták az óvóhelyet, mindenkit megnyugtattak, azután jöttek mások, telt a nap, este lett, lefekvés ideje, s azok közül az orosz katonák közül kettő, akik napközben kétszer is megfordultak nálunk, letáborozott a „papi szobában”, lefeküdtek aludni. Nem máshova, hanem hozzánk. Mi sok mindenfélét össze-vissza gondoltunk, jót és rosszat — amiket addig hallottunk. Mindenkinek volt egy-két dugdosott értéke

Az ostromot, mint fiatal ember, Budapesten éltem át, és a felszabadulást is itt értem meg. Az új kibontakozásnak, lassan virágzásba borulásának éveit vidéken éltem át, mert, mint fiatal lelkész előbb Kocsordon, később Dunapatajon szolgáltam. Itt ismertem meg a földhöz jutott ember küzdelmét, gondjait és örömeit egyaránt. Itt éreztem meg a szabadságnak azt a levegőjét, mely azóta is éltem. A budapesti romeltakarításból itt ébredtem az igazi béke ismeretére.

Később, évtizedeken át egy peremkerület munkáslakóinak a gondjaival, örömeivel éltem együtt. Olyanok gyermekei kerültek iskolába, egyetemre, akik erre 1945. előtt nem is álmodozhattak. Majd Budapest belső kerületébe, a mér megújodott és egyre szépülő városba kerültem. Mai szolgálati helyem temploma 1968-ban jelentős állami támogatással belül újra megszüpült, s így fogadja itteni szolgálatomra egybegyülekező híveinket. Sokat eltemettünk már azok közül, akik a romok felett itt Budapesten megkezdtek az új élet arcának kialakítását. Ma már egyetértés van híveink között abban a tekintetben is, hogy a szocializmus építése felé haladó hazánkban maradt számunkra is hely, ahol Isten ígét hirdetjük az arra szomjazóknak, akik a mindennapi életben együtt dolgoznak azokkal, akik nem tartoznak a vallásosan gondolkodó emberek táborához.

Ha így egymás mellett élünk, és elvi álláspontunk fenntartásával mégis a szépet, a jót, az igazat akarjuk munkálni, akkor tudjuk, hogy körülöttünk béke van.

Husztai János lelkész

— órája, ékszere —, én éppen az egyház kézikasszáját rejtegettem a párnám alatt, 10 ezer pengővel. Ha elveszik, vajon elhiszi-e a Gondnokság. Nos, mintha a jó Isten küldte volna hozzánk ezt a két orosz katonát, nekünk ugyan a hajunk szála sem görbült meg. Azt talán nem is kell mondanom, hogy már este, sőt már a nap folyamán gyorsan kiderült rólunk, hogy papok vagyunk.

Nem emlékszem már pontosan melyik napon; január 18-án, amikor Pest felszabadult, vagy egy nappal később, az Üllői út 119. szám alá igyekeztünk — azt tudom, hogy Kelemen Miklós, mostani hódmezővásárhelyi lelkész kollégám is velem volt —, ahová szabad „népgyűlést” hirdetett a Kommunista Párt. Vas Zoltán volt az előadó. Ez a népgyűlés és az ott elhangzott beszéd számunkra valóban felszabadító erejű volt. Amikor hazaérkeztünk, részletes beszámolót kellett tartanom az óvóhelyen. Beszámolómm legalább 30 perces volt. Nem akartam kifogyni a szavakból. Lelkesen beszéltem arról, hogy most minden néphez hű, jószándékú ember összefogására szükség van, mert a szörnyű pusztítás nyomait el kell tüntetnünk, s végre a magunk számára fel kell építenünk a demokratikus Magyarországot. Hogy ezek a gondolatok milyen súlyt jelentettek akkor a mi számunkra, azt most talán nem tudnám szavakkal érzékeltetni, de aki akkor itt élt, jószívrrel újból átélheti. Minden munkás kézre szüksége van népünknek, minden egészségesen funkcionáló gondolkodó főt hív az újjáépítés. Be kell állnunk a piros-fehér-zöld lobogó alá. Harsányan énekelnünk kell: „Isten áldd meg a magyart...”, hogy tudatosuljon bennünk tennivalóinknak ezerféle formája hazánkért és népünkért, amelyet évszázadokon keresztül nyomorúságba kényszerítettek és nagy többségében kirekesztettek a nemzet fogalmából is. És sorolhatnám még tovább, mert nagyon elevenen élnek bennem ennek a gyűlésnek az emlékei, s amiket itt most rögzítettem, nem az én szavaim, én csak idézem azokat.

Én abba a szerencsés helyzetbe kerültem, hogy házbizalminak választottak meg, s ez jó politikai iskola volt, egyházi szempontból is. Szerveztem a romeltakarítást, valamint a Szabadság-híd olyan-amilyen üzembe helyezéséhez a lakókat. Ez a szervezés abból állott,

hogy óvakodtam attól, miszerint küldjem az embereket valamilyen munkára, noha ez volt a „feladatom”, ellenben hívtam és mutattam, hogyan kell a romeltakarítás munkáját és ezer más apró-cseprő dolgot megcsinálni, a Szabadság-hídhöz a gerendákat vállainkon cipelni. Nagyok voltak ezek a gerendák, de nem voltak „nehézek”. Mint ahogy később, hónapok múlva érdekes belső egyházi problémákkal kellett megküzdeni, amelyek váratlanok voltak számomra, de egyáltalán nem voltak „nehézek” mert a „nép” oldaláról tudtam nézni azokat, s ez nagy erőt kölcsönzött.

E sok tennivalónk között nagy örömmel mentünk, néhányan, a Magyar Színházban szervezett matinéra — nem arra a legelsőre, amelyiken belövés érte a színházat, hanem az utána következőre. Darvas József beszélt és Gobbi Hilda szavalt. Nem idézem az író szavait s a költemény címét sem, amit a művész előadott, hiszen olyan jelentős aktusa volt ez akkori életünknek, hogy szinte „mindenki” tudja; természetesen kivéve azokat, akik akkor másfelé tájékozódtak.

Pest felszabadulása után mindjárt, a Högyes utcai templomunkban megkezdtek az istentisztelet tartását. Szívesen tettük ezt, eleinte csak a házonbelülieknek,

Pestlőrinc

Az a templom, melynek gyülekezetét ma szolgálom, 1936-ban épült **Pethő István** lelkész, ma ny. püspöki helynök és hívei áldozatkészségével.

Mint diák Kolozsvárt mindig reménykedtem, hogy meglátom a szép Budapestet. A már viszonylag békésen felszabadult Kolozsvárt aggódva hallgattuk a híreket Budapest bombázásáról, az esztelen pusztításról. Szorongva gondoltunk arra, hogy álmaink szép városa felépül-e újra.

Boldog érzés fogta el a szívemet akkor, amikor 1963-ban Budapestre áttelepülve meggyőződhettem arról, hogy a romokon új élet épült a néppel a népért, a Szovjetunió és a nagy szocialista tábor segítségével. Az azóta eltelt évek óta is csak azt tapasztalhattam, hogy országunk vezetőinek az a célja, hogy a korszerű városfejlesztéssel a nép érdekét szolgálva, lakások, hidak, gyárak építésével és korszerűsítésével fővárosunkat, melyhez Pestlőrinc is hozzátartozik, világvárosi színvonalra emeljék.

Hazánk vezetőinek bölcsessége lehetővé tette azt, hogy ebben a békességes légkörben egyházközségeink is fejlődjenek.

Hódmezővásárhely

Hódmezővásárhely emberáldozat és nagyobb méretű anyagi veszteség nélkül élte át a felszabadulást. A fasisztus propagandájának eredményeképpen a városnak több jómódú polgára, s velük néhány félrevezetett család otthonuk elhagyását választották. Ez utóbbiak közé tartozott az egyházközség akkori lelkésze és kántora is, akik azonban néhány hónap leforgása után hazatértek.

A várost felszabadító szovjet hadsereg az élet normalizálásának érdekében a becsukott üzleteket kinyitatta, a város lakóit eddigi munkájuk végzésére szólította fel, hozzáfogott a visszavonuló fasiszta katonai alakulatok által eldobált fegyverek és lőszer összeállításához. A felszabadulást követő első vasárnapon megkondulhattak a templomok harangjai, s az emberek Isten házában adhattak hálát életüknek és javaiknak megmaradásáért, s készülhettek arra az új — szabad életre —, amelyet felszabadításunk eredményezett.

A hódmezővásárhelyi unitárius egyházközség hívei lelkészüket és kántorukat távollétében az akkori irodahelyiségben gyűltek össze — számba venni erőiket, mikor is a két évvel ezelőtt elhalálozott unitárius ácsmester, Vajnai Mihály vette kezébe a gyülekezeti élet irányítását. Bán Sándor és Vajnai Sándor afiai közreműködésével nemcsak a templom aknaszilánktól betört ablakait hozták rendbe, hanem hétről hétre, előbb az irodahelyiségben, majd a templom ablakainak rendbehozása után a templomban tartottak istentiszteletet.

később már távolabbról is érkeztek nagy örömmel. Sőt még egy itt rekedt r. katolikus plébános is tartott templomunkban misét a házból levő híveinek, mivel kérésére ezt örömmel engedélyezték.

A Högyes utcai templomunk azóta többször megújult. Ahogy teltek az esztendők, s népünk erőfeszítései nyomán egyre több jutott mindannyiunk asztalára, úgy bontakozott ki egyházi életünk is. Koptattuk a bútorokat és a falakat, s varázsoltuk ismételten jobbra és szebbé, mint azelőtt voltak. Legutoljára 1973 nyarán végeztünk egy általános felújítást, melynek nyomán, egyesek szerint, szebb lett templomunk s minden hozzátartozó helyiségünk és berendezésünk, mint újonnan volt. És ez így is van. Olyanok voltak a körülmények, hogy ezt megtehettük. Hazánk felszabadulásának 30. évfordulóján ezt nagy örömmel és büszkeséggel, jövőnk iránti bizalommal állapítjuk meg. A szocializmus építése már 30 esztendővel ezelőtt benne volt abban az elhintett magban, amelyet azon a bizonyos népgyűlésen a demokratikus Magyarország felépítésének hallottunk nevezni. Ennek megnyugtató állapotban álunk ma és a jövőben.

Bencze Márton
lelkész

Mint füzeggyarmati beszolgáló lelkész, részese voltam a templom külső megjavításának és újrafestésének, és alapot gyűjtöttünk a torony későbbi megújítására is. E munka nemcsak egyházközségünk érdekeit szolgálta, de hozzájárult a község szépítéséhez is.

Három esztendeje szolgálom a pestlőrinci gyülekezetben. E gyülekezet is megérezte a városfejlesztés következményeit, sok pesterzsébeti hívünk került egykori kis lakásából új, más gyülekezetekhez tartozó lakótelepre. Ennek ellenére megjavítottuk templomunk tornyát és folytatjuk a belső tatarozás munkáit is. Tudjuk, hogy az említett eredményeket, csak az állam és az egyház közötti megértő jó kapcsolat fennállása mellett érthetjük el.

A Szovjetuniónak és felszabadító hadseregének köszönhetjük azt, hogy ma szabad Magyarországon nevelhetjük gyermekeinket, dolgozhatunk és tovább képezhetjük magunkat, ami arra kötelez, hogy mindig hálával emlékezzünk hazánk felszabadítóira.

László Andor lelkész

Elvégezték vagy elvégeztették az egyházi épületeken a legszükségesebb tatarozásokat, s áldásos működésük nyomán a városba visszatérő lelkész és kántor, néhai **Bíró Lajos** és **Boros Áron**, ott folytathatták az egyházi élet irányítását, ahol néhány hónappal annak előtte megszakították.

Ez a mezőgazdasági település, melyhez országunk legnagyobb tanyavilága tartozott, fejlődésében változatos képet mutatott. Rövid ideig érdemes munkásmozgalmi múltja révén megyeszékhely is volt, ma már újra Csongrád megye egyik városa. A megyeszékhelynek Szegedre való áthelyezése, Szeged virágzó iparosodása és a környékbeli olajkutak a fiatalabb nemzedéket elvándorlásra készítették. Mindezekhez, mint mindenütt, hozzájárult a főváros munkáskezet kereső, elszívó hatása. Ezért a hódmezővásárhelyi unitárius templom ma még nem dísz a fejlődő idegenforgalommal rendelkező városnak, a megkissebbedett lélekszámú gyülekezet ezt elvégezni nem tudja. Egyházi épületeink tatarozása ezért állandó gondunkat képezi.

A vásárhelyi unitárius gyülekezet harminc esztendeje a város felszabadulásának ünnepén minden alkalommal hálaadó istentiszteleten emlékszik meg a felszabadulásról, az új élet kezdetéről. A gyülekezet tagjai a város életének részesei. Isten iránti hálaadás mellett őrzik azok emlékét, akik életüket áldozták azért, hogy az egykori viharsarokban is, békében, új élet sarjadjon.

Kelemen Miklós lelkész

Kocsord

Csak mintegy két éve élek Kocsord községben, ennél fogva nincsenek személyes élményeim a felszabadulás idejéről és eseményeiről, ezért azokhoz a híveimhez fordultam emlékek felidézésére, akik akkor itt tartózkodtak, és a későbbi időkben tevékeny kapcsolatba kerültek Kocsord község megújult életének irányításába és fejlesztésébe.

A község a felszabadulásig nagyobb részt a Tisza grófok birtoka volt. A felszabadulás pillanatában gróf Tisza Lajos volt a tulajdonosa a községhez tartozó megművelt területek 3/4-nek. Ennél fogva világosan kitűnik, hogy a község akkor túlnyomórészt földműves foglalkozású lakossága a megművelt földterületeknek csak 1/4 részét mondhatta magáénak.

Id. Széder István atyánkfia — aki annak idején a földosztó bizottság tagja is volt — elmondotta, hogy nagyon kevés földterülettel rendelkeztek a kocsordi földműves emberek. Javarészenek 2—3—4 holdnyi birtoka volt, amely földterület nem tudta biztosítani a családok megélhetését. Emiatt részes munkát kellett vállaljanak a földbirtokostól, amely munka után azonban rendkívül csekély jövedelmet kaptak, mert más vidékek szokásaitól eltérőleg, a megmunkált terület termésének nem felét, vagy harmadát kapták, hanem csak egyötödét, a gróf és még egy másik földbirtokos csak így: ötödében voltak hajlandók kiadni földjeiket megmunkálásra. Munka tehát sok és nehéz volt, jövedelem kevés.

Kocsord község ilyen viszonyok között szabadult fel 1944. október hó 26-án. E nap a régi sebek és sérelmek begyógyításának kezdetét és reményeinek valóra váltását is jelentette.

A következő év tavaszán: 1945. április hó 4-én megtörtént az egész ország felszabadítása és megtisztítása a fasiszta csapatoktól. A nagybirtokok felosztásra kerültek a megyei földhivatalok segítségével. Ennek ér-

telmében hajtották végre Kocsord községben is a földreformot, amelynek végrehajtó bizottságában unitárius vallású híveink is részt vettek: Nagy Ferenc, mint a községi földosztó bizottság elnöke, Jakab J. János és Zséder István, mint a földosztó bizottság tagjai.

Az említettek közül már csak id. Zséder István atyánkfia él, aki az előbb említett községi helyzetet is felidézte, akinek magának is mindössze 4 holdnyi földje volt a földreformig, s maga is sokat dolgozott 1/5 rész jövedelemért a grófi birtokon annak idején, hogy családját fenntarthassa. Visszaemlékezett arra is, hogy 1945. május hó 22-én — amint ezt a Kocsord Községi Tanácson őrzött jegyzőkönyv is igazolja — 1572 kocsordi földművesnek adták át az új birtok-ívet a földreform eredményeképpen, miután két földbirtokos 3997 hold birtokát felosztották azok között, akik azt addig is megmunkálták. A földhözjutottak között már az elsők között is szerepelnek unitárius vallású híveink, mint pl. Barát Károly a 3., Kiss Zsigmond a 9., Kiss Bernáth a 26-ként jutott 5—5 holdnyi földhöz stb.

Az elmúlt 30 év alatt a földreform során szétszert föld ismét egybeolvadt, mint közös tulajdona a kocsordi földműveseknek Kocsordi Újélet mgtsz. néven, amely híven jelzi is a lényegét: a régihez képest valóban új és jobbélete van a kocsordi unitárius és más vallású embereknek is. Öreg házat már alig lehet látni községszerte, minden házban rádió, legalább minden másodikban televízió készülék, a községben pedig mintegy 50 személygépkocsi tükrözi többek között azt az új életet, amit az elmúlt harminc év hozott községünk lakói számára is.

Bizakodva egy töretlenül felfelé ívelő jövőben, szeretettel köszöntöm híveimmel együtt hazánk felszabadulásának 30. évfordulóját.

Végh Mihály
lelkész

Füzesgyarmat

Nehéz napok voltak. A háború véres szekere felettünk is végigdübörgött. A szomszéd faluban, Bihar-nagybajomban napokig tartottak a csatározások. A mi községünk élete is megdermedt. Mindenki riadtan húzódott meg lakásában és aggódva hallgatta a szünni nem akaró ágyudörgést. Mintegy három hét telt el így, míg végre elcsendesedett a fegyverzaj. Az emberek újra kimerészkedtek az utcára. Magam is sóhajtván nézegettem templomom csukott ajtaját, vajon mikor nyithatjuk meg azt, hogy a gyülekezet áhítatos éneke is hirdesse a békés élet építő nyugalalmát.

Nem sokáig kellett várnom. Rövidesen hívtak a „községházára”, mert úgy mond, szólt az üzenet, a szovjet katonai parancsnok beszélni akar velem. Kissé bizonytalan léptekkel léptem be szobájába, mit kívánhat vajon tőlem? Annyi mindent suttoztak az emberek — s ezért kissé hangosabban vert fiatal szívem. „Ön a lelkész?” kérdezte egy magas szőke szovjet tiszt. Majd így folytatta, miért nem nyitják ki a templomokat. Már elmúlt e falu körül a háború, kezdjék meg az istentiszteletek tartását. A község három papja közül én maradtam egyedül a faluban, ahová csak röviddel azelőtt nyertem kinevezést. Közöltem, hogy vállalom a szolgálatot a református templomban is, de a katolikus misét ellátni nem tudom. Jól van, mondotta a tiszt, majd így folytatta: „ha szüksége lesz valamire, csak szóljon”. E biztatást könnyű szívvel vittem haza családomhoz, gondnokomhoz, híveinkhez.

1945. tavaszáig minden vasárnap egymást követően tartottam istentiszteletet az unitárius és a társammá vált református templomban. Kereszteltem, eskettem és temettem — ha kellett mind a három felekezet hívei részére, minden megkülönböztetés és térítés nélkül, mert az élet a folyamatosságot kívánta meg. Számomra a legnagyobb fizetség az volt, hogy amikor fel-

vettem egyszerű kis palástomat, egyedüli papként a nagyközség Füzesgyarmaton egyszerre három templom harangja kondult meg. Éreztem, hogy már béke van, a mi számunkra már igazi béke, bár hazánk földjén még dúltak a harcok.

Ennek az időnek az emlékeként ma is őrzöm a tiszántúli református egyházkerület Püspöki Hivatalának 174/1945. sz. a. hozzám címzett levelét, mely szó szerint így szól: „Nagytiszteletű Bajor János unitárius lelkész úrnak, Füzesgyarmat. — Most, amikor a lelkésztől elhagyott füzesgyarmati református egyházközség lelkészi igazgatását és gondozását átmenetileg biztosítani sikerült, nem mulasztom el, hogy az egyházkerület nevében őszintén hálás köszönetet ne mondjak Nagytiszteletűségének ama valóban keresztyéni testvéri magatartásért, hogy árván maradt gyülekezetünk gondját felfogni és lelkészi szolgálatával önzetlenül segíteni hosszú időn át szíves volt. Fizessen meg Nagytiszteletűségének ezért a sok régi nehéz emléket elfeledtető eljárásáért az az igazságos Isten, aki szent ígéjében jönnek és gyönyörűségesnek mondja az atyafiaknak, tehát az ő gyermekeinek békességben együtt való lakozását. Tisztelő atyafi szolgája és testvére az Úrban Révész Imre püspök.”

A templomok megnyitásával egyidőben megindult a tanítás is az iskolákban, a miénkben özv. Kincses Lászlóné végezte ezt a szolgálatot. Azután jött a sok nagybirtokkal körülvett füzesgyarmati szegények nagy öröme, a földosztás. Ma már két virágzó, országosan ismert termelészövetkezet gazdálkodik a földeken szép eredménnyel. A háború sebei lassan gyógyultak, templomunkat kívül-belül felújítottuk és benne ma is a békesség és egymás megbecsülésének az ígét hirdetjük.

Bajor János lelkész

Levél harminc év után, a tengeren túlra

Kedves Barátom!

A napokban lesz harminc esztendeje annak, hogy utoljára találkoztunk a zalai dombok között. Te más világrészre kerültél, én maradtam. Engedd meg, hogy most, harminc év után emlékezzem mindarra, ami elválásunk óta történt — és mivel ez emberi tulajdonság — némi számvetést is tartsak az elmúlt időről.

Mindig izgatott, hogy világtörténetinek mondott események miként válnak el egymástól, és milyen reakciót váltanak ki az eseményeket átélő kisemberekben. Érdekes élményem van erre is. A felszabadulás alatti időben Lisszén dolgoztam az olajtelepen, mint laboráns. Egyik délután tűzriadót rendeltek el. Az történt ugyanis, hogy egy csendőrautó üzemanyagért jött, és a személyzet ügytelensége miatt a gázolintelepen felrobbantak és égni kezdtek a hordók, veszélyeztetve az egész telep épségét. Szabotázst szimatoló nyilas „testvérek” rohantak elő és puskatussal hajtottak mindenkit a veszélyeztetett helyekre, ahol valósággal elhógolyóztuk a tüzet. Néhány hét múlva a kivonuló németek — épp oly értelmetlenül, mint pesti hídjainkat — felrobbantották a telep egyik termelő kútját, amely több száz méteres lánggal égni kezdett. Oltása érdekében ötszáz méter átmérőjű területet kellett körülötte elárkolni, gátat emelni és elárasztani. Emlékszem, hogy a lakótelep apraja és nagyja összegyűlt önként, és építeni kezdte a gátat. Valahogy úgy éreztük, hogy értelme van, mert a rombolás után az alkotás korszaka következik.

Arról már biztosan értesültél, hogy első lelkészi állomásom Polgárdi volt, a Dunántúli Unitárius Egyházközség székhelye. Első hónapjaim bizony nehezek voltak. Az úgynevezett „margit” védővonal körzetébe esett a falu és majdnem minden ház sérült volt. A papilak sem kivétel. Ma is előttem van a kép, amikor néhány lelkes presbiter gyűlt össze és kitakarítottuk a templomot, töredék üvegekkel üvegeztük be az ablakokat. Ma is előttem van a könnyes-boldog kép, amikor imaházunkban először hangzott föl: Erős várunk

nekünk az Isten. Padok még nem voltak, mert a németek, akik gyógyszerraktárt tartottak benne, eltűzték, harmóniumunkat a karzatról a templom kövére dobták.

Azután sorra villannak fel az emlékképek előttem. A túlsúfolt vonatok, amelyeken nem volt probléma az ülőhely átadása, mert ilyen nem is volt benne, a felrobbantott utak és hidak, amelyek egyre inkább ép hidakká, kiépített műutakká váltak. Az egyre újabb és újabb megújult gyárak. Az első pesti állandó híd, a ma már emlékként élő „Kossuth-híd”. Valami csodálatos és heroikus korszak emléke cseng bennem az elmúlt harminc évre gondolva, mely nemcsak külső életében, hanem belső fejlődésében is adott az embernek.

Emlékszel, az öreg Vári bácsi mennyi reménytelenséggel beszélt egyháztörténeti óráinkon, az unitárius szellemi reliquiák kiadásának nehézségeiről és mostoha helyünkről, a magyar történetírásban. Az elmúlt harminc év alatt többet tett a magyar tudományosság, könyvek kiadásával, alapvető tanulmányok megjelentetésével az unitárius múltért, mint amit tett az elmúlt négyszáz év „keresztény” tudományos világa. E tárgylagosság is az elmúlt harminc év kortörténetéhez tartozik.

Hogy voltak és vannak problémáink, az természetes. Enélkül nincs emberi élet. De hogy ezeknek a problémáknak pontosan azzal a jövőt váró biztonsággal tudunk nekihezakodni, mint annak idején a lispei olajkút eloltásához, egyesült erővel, együttes akarattal.

Öreg fiú! Messzire sodródtunk egymástól, a kolozsvári teológiánk meghitt légköréből. De ha megkérdeznéd most, harminc év múlva, hogy végigcsinálnám-e mindazt, amit csináltam, a következmények ismeretében, tudom, hogy újra végigcsinálnám és nem tudnám a te utadat választani, mely lehet hogy könnyebb volt az enyémnél — de azt nem hiszem, hogy szebb vagy gazdagabb lett volna az emberi élet nagyszerű megnyilvánulásaiban.

Barátsággal ölel:

Szász János

Az IARF végrehajtó bizottsága, dr. John Kielty — a kolozsvári Egyetemi-fokú Protestáns Teológiai Intézet honoris causa teológiai doktora — elnökletével ülésezett január derekán Frankfurtban. A gyűlésen egyházunk képviselőiben püspök és főgondnok vettek részt. Az ülés főtemája az 1975. augusztus derekán a kanadai Montrealban tartandó kongresszus előkészítése volt, melynek tárgya „Unity in diversity” — egység a különbözőségben.

Dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok a frankfurti ülést megelőzően és követően a humanista, modern Deutsche Unitarier elnökének Ehrlichernek meghívására látogatást tettek és előadást tartva, beszélgetést folytattak a müncheni és a nürnbergi csoport tagjaival. Később pedig meglátogatták a glesseni gyülekezet vezetőjét dr. K. Kütte-t, aki gépkocsiján Marburgba is elkísérte vendégeinket, majd otthonában is vendégül látta őket.

Az ősi egyetemi város Marburg teológiai fakultásán dr. E. Ammelung professzor fogadta kiküldötteinket. Az egyetem és a vár megtekintése után együtt ebédelt a teológiai hallgatók menzáján — ahol püspökünk az 1929–30. iskolai év első félévében, mint ösztöndíjas folytatott tanulmányokat. A menza vezető tanárának üdvözlő szavaira és dr. Ammelung professzor tájékoztató beszédére püspökünk válaszolt, örömet juttatva kifejezésre, hogy ma ugyanannál az asztalnál ebédelhet, melyet tanulmányideje alatt megszeretett, és melyért ma is hálás. A menza tagjai között van Kramer György pécsi evangélikus segédlelkész, aki az idei évben folytatja tanulmányait ezen a legrégebb protestáns német teológiai fakultáson.

Külföldi hírek

Dr. Joseph Fisher, az amerikai unitárius-univerzalista egyház több ciklus óta világi elnöke. Virginia állam Arlington városának lakója. A tavaly őszi amerikai képviselő-választásokon, a demokraták párt programjával indulva, nagy többséggel választották meg az amerikai kongresszus — képviselőház — tagjai közé. Egyidejűleg egy másik unitárius képviselővel együtt a kongresszus egyik legfontosabb elvi bizottságának is tagja lett. Amerikai lapjaink híréből arról értesültünk, hogy jelenleg ő az egyetlen amerikai egyházi világi vezető, aki egyben törvényhozói tisztséget is betölt.

A legutóbbi angliai választásokon a liberális párt programjával újra parlamenti képviselővé választották Rochdale város volt polgármesterét, az ottani unitárius gyülekezet vezetőjét, C. Smith, aki ma is aktív részt vesz az angliai unitáriusok életében.

Ázsiai békekonferenciára gyűjtötte össze első ízben, az esztendő első napjaiban, India Kerala államának Kottayam városába a KBK e nagy kontinens protestáns és ortodox egyházának képviselőit. A konferencián megfigyelőkkel képviseltette magát a buddhisták, a hinduisták és a shintoisták egyháza. Az ülés dr. Bartha Tibor református zsinati elnök és A. K. Thampy alelnökök vezetésével végzett jelentős munkát, mert Nyikodim orosz orthodox metropolita, a KBK elnöke, betegsége miatt nem lehetett jelen. A gyakorlati munkát dr. Tóth Károly főtákar irányította és neves európai, észak- és dél-amerikai egyházi személyiségek között jelent volt a cseh huszita egyház érseke dr. M. Novák pátriárka is.

Berei Mária, akinek szép énekhangjára még sokan emlékeznek, édesanyja emlékére 220 forintot küldött az Unitárius Elet javára. Köszönjük az adományt, és szorgalmazunk jó példát nyugati országokban élő más olvasóink részére is.

Beecher John, ismert amerikai költő összegyűjtött művei: „Collected poems, 1924–1974” c. az ismert amerikai Mac Millan kiadónál jelentek meg. Beecher munkás, hajós, újságíró, nyomdász és szociológus professzor volt. A McCarthy időben állásából elbocsátották, mivel nem volt hajlandó lojalitást mutatni. Beecher római katolikusnak született, és néhány évvel ezelőtt lett a Florida állam egyik unitárius gyülekezetének a tagja.

A külföldi unitárius teológiai fakultások életéből adtunk hírt lapunk karácsonyi számában. A szövegezésben elírás folytán írtuk azt, hogy „az intézet unitárius tagozatának professzora” Dr. Erdő János. A helyes szöveg: A kolozsvári Egyetemi-fokú Egységes Teológiai Intézet unitárius internátusának felelős professzora az 1974/75. tanévben is dr. Erdő János. A gyakorlati tanszék összes tárgyait dr. Izsák Vilmos professzor tanítja, aki 1974. okt.-ben lemondott több mint 25 éven át betöltött főtákar tisztségéről, és ugyanott teológiai professzori kinevezést nyert az unitárius gyakorlati teológiai tanszékre. Értesülésünk szerint még nincs betöltve a negyedik unitárius tanszék, a szisztematikai. Ennek a diszciplinának óráit ideiglenesen dr. Erdő János, dr. Izsák Vilmos és dr. Szabó Árpád látják el.

Az IARF elnökének üzenete

Az idei esztendő augusztusában Montrealban fogunk találkozni az IARF XXII. kongresszusán. Témakörünk „egység a különbözőségben”. Az IARF háromnegyedszázados fennállása alatt egy szinte kizárólag keresztény szabadelvű közösségből egy olyan egyesüléssé alakult át, mely ma már sok másfajta irányzatot is magában egyesít. 1900-ban — a megalakuláskor a tagok főként európaiak és amerikaiak voltak, míg ma minden kontinens képviselteti magát benne, hogy most már valóban világszervezet és tagjait tekintve vallások közötti, valójában mi vagyunk az ilyen jellegű szervezetek között a legidősebb.

A különbözőség ki fog tűnni és ki is kell tűnnie majd Montrealban, nemcsak azért, mert vannak nem keresztény taggyűléseink, hanem azért is, mert sokszínűvé váltak azok a szervezetek is, melyek a megalakuláskor jórészt egyforma gondolkodásúak voltak. Ezért tekintem fontos feladatunknak azt, hogy Montrealban mégis kifejezésre jusson a bennünket összekötő egység. Ez elsősorban attól függ, hogy mennyire tudunk szabadelvűen közeledni egymáshoz. Azok, akik hisznek Istenben, mindnyájunk Atyját kell, hogy lássák őbenne, fajra és bőrszínre való tekintet nélkül. A más felfogást vallóknak is úgy kell tekinteniök az emberiségre, mint egy oszthatatlan egészre, egységre, ugyancsak fajra és a bőr színére való tekintet nélkül. Nagyon könnyű kijelenteni azt, hogy a fajhoz, a bőr színéhez való tény nem befolyásolja embertársainkról alkotott véleményünket, de sajnos a valóság gyakran félreérthetetlenül ennek ellenkezőjét bizonyítja. Világunkban ma olyan konfliktusokkal találkozunk, melyeket a vallási különbözőség, sőt nem egyszer az egy hiten belüli sokféle irányzat táplál, s a világ dol-

gainak megítélésében a bőr színe még ma is fontos meghatározó tényező. Így alkalmunk lesz Montrealban bizonyítanunk azt, hogy a vallás dolgainak megítélésében internacionalisták vagyunk, és hogy a világ dolgaihoz való szabad közelítésünk az egyetlen út, amely megadhatja és biztosíthatja a béke reménységét.

Hetvenöt évvel ezelőtt alapítóink azért gyűltek össze, hogy bebizonyítsák, hogy a mi szabad gondolkodásunk az egyetlen járható út, mely biztosíthatja az emberiség együttes fejlődését. Az idők folyamán, mi az IARF kötelékében is elég kis utat tettünk meg e cél irányában. Montreal, reméljük, tanúsítani fogja egy szabadabb lendület kezdetét. Az emberiség ma valóban szabad akar lenni gondolkodásában és cselekedeteiben, de kétségtelen az is, hogy egyformán érdekeltek vagyunk az emberiség jövőjének a biztosításában, a közös jólét elérésében. Az IARF előtt világos, hogy Montrealban nem tudja a világ összes problémáit megoldani, de bizonyítani akarja ahhoz a szellemhez való tartozását, mely arra törekszik, hogy a világ összes kérdéseit békében oldjuk meg, az egész emberiség javára. Nem elegendő, ha Montrealban szép határozatokat hozunk. Minden egyes tagunknak szabadon kell megnyilatkoznia és cselekednie a mindennapi életben, mert az a világ békéjének az alapja.

D. Dr. John Kieley, elnök
Anglia

Fentiekkal összefüggésben megemlíti, hogy az alapító ülésen a magyar unitáriusokat, dr. Boros György, akkor kolozsvári teológiai professzor, később — 1928—1938 — unitárius püspök képviselte.

Fordította: Bajor János

Albert Schweitzer emlékezete

1875—1965

Részletek Huszti János budapesti lelkésznek az 1975. febr. 1-én a gyülekezeti napon tartott felolvasásából.

Ha élne ez év január 14-én töltötte volna be századik életévét az az ember, akit túlzás nélkül a XX. század legnagyobb humanistájának tart, elfogultság nélkül, az egész világ. De a halál 1965. szept. 5-én, 90 éves korában elragadta Lamberenében, azon a helyen, ahol élete jelentős részét töltötte és választott hivatásának szolgálatát, töretlen akarattal végezte.

Albert Schweitzer a teológia és az orvostudományok doktora. Ezenkívül világhírű még mint kultúrtörténész, etikus, zenekritikus és orgonaművész. Több világhírű egyetem és tudós társaság díszdoktora és tagja. Volt Strassburgban egyetemi tanár, de mindezek mellett, a lambarenei kórház megalapítását és ott folytatott tevékenységét tartja nyilván az emberiség.

Felső-Rajna megyében, Kaysersbergben született 1875. január 14-én. Édesapja evangélikus lelkész. Gyermekezeit és ifjúsága első éveit Günsbachban, Mühlhausenben és Strassburgban tölti. 1899-ben a strassburgi Szent Miklós templom segédlelkésze, prédikátora. 27 éves korában már egyetemi magántanár és a strassburgi egyetem teológiai fakultásában ad elő az újszövetségi szaktárgyból. 1903-tól 1906-ig ugyanennek a teológiai szemináriumnak az igazgatója. Tudásvágya tovább viszi és nem marad meg ebben a fiatal kora számára nagy megtiszteltetést jelentő munkakörben. Az orvosi egyetem elvégzése után 1913-ban orvosi diplomát szerez és még ebben az évben hozzákezd a lambarenei kórház megszervezéséhez.

Otthagynak a nagy karriert ígérő egyetemi tanárságot, ott az orgonaművészetet és sok egyebet még, ami másnak talán élete végén is gazdag és szép eredménynek számíthatna, elmegy Gabonba orvos-misszionáriusnak,

és kórházat alapít leprás és álmokóros négerok gyógyítására, melyet élete végéig a maga költségén tart fenn.

Az első világháború idején mint német állampolgárt a franciák internálják, fogolytáborba hurcolják, ahonnan csak 1918-ban földhözragadt szegényen és betegen szabadul. Visszatér hazájába és néhány évet lázas igyekezettel arra használ fel, hogy orgona-hangversenyek tartásával, előadásokkal, cikkekkel, írásokkal összeszeressen annyi pénzt, amennyivel megszakadt afrikai munkáját folytathatná. Beutazza Spanyolországot, Svédországot, Svájcot, Angliát, Csehszlovákiát és minden bevételét a lambarenei kórház javára gyűjti, ahová 1924-ben tér vissza.

Élete munkásságának legjelentősebb elismerése az 1952-ben neki ítelt Nobel-békedíj. Ezt megelőzően 1950-ben a francia becsületrend tiszti fokozatát kapja. Kisebbség-nagyobb megszakításokkal 1965. szept. 5-én bekövetkezett haláláig Lamberenében él. Ez idő alatt többször tér vissza Európába, de csak azért, hogy a már említett országokon túl még Dániában, Hollandiában, Németországban és Franciaországban előadó-körutakkal és hangversenyek rendezésével pénzt tudjon szerezni afrikai kórháza fenntartására és bővítésére.

Dióhéjban ennyit lehet elmondani életének főbb mozzanatairól. És ha már a „dióhéjban” tartunk, próbáljuk meg ebbe a szűk térfogatba sűríteni azt is, amit sokrétű, tudományos munkásságáról felemlíthetünk.

Teológiai munkásságára már fiatal éveiben felfigyelnek. Schweitzer különös figyelemmel teszi vizsgálódása tárgyává Máté evangéliumának 10. részét, melyben Jézus eszkatologikus kijelentései keltik fel figyelmét. Jelentős tanulmányban foglalkozik Jézus személyével és az ebben a részben foglalt kijelentéseivel. Az Úrvacsora kérdését is behatóan tanulmányozza és több

műben írja meg Jézus életét, különös tekintettel az eszkatologikus problémákra.

Schweitzer felfogása szerint Jézus egész gondolkodását és cselekvését döntő módon határozza meg az a várakozása, amely szerint az egész természeti világ elmúlik és felváltja azt a messiási birodalom. Ennek alapján érthetővé válik Jézusnak messiási öntudata és etikája. És ugyancsak ezen keresztül válik érthetővé Pál apostoli „Megváltás” elmélete, amelynek tétele, hogy „Szükségszerűen kell meghalnunk és feltámadnunk a Krisztusban”. „Felkészülten várni a természetfölötti Isten országát”, — ez annak a felfogásnak az etikuma, amely Pál apostolnál a „Megváltottság” fogalmát jelenti. Ez magában foglalja azt is, hogy a Jézus Krisztussal közösségekben való élés, átélése e megváltásnak, ebben az Isten országában való létezést, vagyis a benne élést jelenti.

Művei nagy segítséget jelentenek ma a tudományos teológiai munkálkodás terén, szinte azt mondhatnók, hogy az ő munkáinak eredménye az, hogy a mai szabadelvű kereszténység hivatott tudósai tovább tudnak menni a pusztá kriticismuson és a modern keresztény ember vallásának korszerű és pozitív oldalait tudják kimunkálni.

Mint kultúrfilozófus Albert Schweitzer „az *élettel szembeni feltétlen tisztelet elvét vallja*”. Erre mint alapprincípiumra építi fel aztán egész életét és világigenlő etikáját. Ennek értelmében: „Jó az, ami az életet megtartja és azt előbbre viszi, ami a fejlődőképes élet legmagasabb értékének kibontakozásához segít. — Rossz az: ami az életet elpusztítja, ami az életet gátolja, ami a fejlődőképes élet kibontakozását és megvalósulását megakadályozza.” Bármilyen is legyen sorsa és megjelenésének meghatározottsága valamely életnek, az ember a maga életének csak „az élettel szemben tanúsított feltétlen tisztelet erkölcsiségén keresztül adhat értéket”.

Ez Schweitzer etikai felfogásának a magja és lényege. Érdekes, hogy ez milyen közel áll a mi Brassai Sámuelünk esztétikai felfogásához, aki a „szép” fogalmi meghatározását így adta meg, hogy „Szép az, ami az élethez közel áll”. És Schweitzer igazolva látja a maga etikai felfogását az összehasonlító vallástudományból leszűrt ama tényben, hogy minden kultúra egy élet és világigenlő szemléletmódra, etikai tartalomra vezethető vissza.

Nemcsak mint teológus, kultúrfilozófus és etikus követel figyelmet Schweitzer magának, hanem mint zenesz is. És ezen a téren is kettős minőségben. Mint teoretikus és mint zeneművelő. Ő a világ legkiválóbb Bach-szakértője és a legkiválóbb Bach-organista is. Világhírű Bach-életrajzában és Bach orgonaműveinek kritikai, gyakorlati kiadásában egyaránt azt vallja és hirdeti, hogy Bach művészete nem az úgynevezett „tisztá-zene”, hanem a bachi zenét az a szándék hatja át, hogy a költőit és a festőit hangokban tudja kifejezni. Ezért célja: Bach műveinek hatalmas architektúráját kimunkálni és a művek tökéletes előadását megvalósítani.

Mindezek mellett azonban Schweitzer a legnagyobb figyelmet mint orvos-misszionárius keltette. Kórházát a mai Gabon államban, Lamberenében, akkor francia gyarmati területen létesítette. A felszerelés és a fenntartás teljes költségét ő teremtette elő. Azok a könyvek, amelyek beszámolnak ottani munkájáról és tevékenységéről, arról az útról, amelyet az európai egyetemi tanári katedrájától az afrikai őserdő emberi magányáig megtett, a színes romantika mellett, van egy örökbecsű, maradandó értéke, a maga rendkívüli humanitásában, mert hiszen a szenvedések árán, gyógyítási akaró, őszinte igyekezet vezette ezen az úton. De reáirányította az emberek figyelmét arra a felelősségre is, amellyel különösképpen a nyugati fehér ember tartozik, a tragikus sorsú, színes bőrűekkel szemben. Magával ragadó és mély emberi tiszteletet és alázatot kiváltó van abban a felelősségtudatban, amellyel minden fehér ember nevében vállalta és végrehajtotta Schweitzer Albert ezt a munkát.

Életében beteljesedett és megvalósult a Szentírás figyelmeztetése: „Mutasd meg nékem a te hitedet a te

cselekedeteidből.” Az Ő hitéről és e hittől átfűtött életéről cselekedetei tettek tanúbizonyságot.

Legyen szabad néhány percen keresztül egy-egy gondolatot idézni, az Ő gondolataiból. „Életem és gondolataim” című könyvében, mely magyar nyelven is megjelent, írja: „Egy olyan korban, mely mindent, amit valamilyen módon racionálisnak és szabadelvűnek talál és ezért nevetségesnek, értéktelennek, ósdinak és régen túlhaladottnak ítél, én olyannak vallom magam, aki bizalmát az észszerű gondolkodásba helyezi.” Mélyen meg vagyok győződve arról, hogy az egyház elhanyagolja azt a kikerülhetetlen feladatát, hogy a tör-

ténelmi kereszténységben saját kritikai gondolkodása útján megkülönböztetést tegyen az igazság magja és az igazság burka, tehát a maradandó és a múlandó között. Ezzel nemcsak hogy megsérti alapvető módon az igazmondás követelményét, miáltal nem igaz dolgokat igazságként hirdet, hanem magára veszi annak bűnét és felelősségét is, hogy megszűnik e földnek sója és a világ világossága lenni.

Ahogy a kereszténység ismét csak egyszerűen a régmúlt idők dogmaiban való feltétlen hitet prédikálja, abban a mértékben szűnik meg a kultúra ereje és erjesztője lenni.

Schweitzer szerint ez a helyzet azzal magyarázható, hogy az eredeti kereszténységben Jézusnál és Pálnál, az Isten és emberszeretet örök igazsága egy a késői zsidóságban élő elképzelés dogmai burkába van ágyazva, amely szerint minden dolog elmúlik a világon vagy átalakul és beleolvad egy természetfölötti világ természetfölötti módon való születésébe: Isten országába.

Schweitzer a maradandó igazság-mag és a múlandó burok közötti különbségtétel elméleténél nem tudott megállni, illetve nem tudott megelégedni ezzel a pusztá felismeréssel. A keresztény orthodoxyának a modern életre gyakorolt hatásában egyre inkább meggyőződésé vált, hogy az orthodoxyák szellemi hatása alól olyan értelemben kell kivonni a modern embert, hogy ne elégedjék meg csak egyszerűen az Isten és emberszeretet pusztá hitével, mevalósulásával és elfogadásával. Tehát ne úgy hirdettessék ezt, mint amit egyszerűen hinni kell! Ő meg volt győződve arról, hogy ez az örök igazság sokkal hatékonyabbá válik, mint életformáló erő, ha a modern ember a maga saját élettermészetétől és valóságismeretétől indítva, maga jut el gondolkodás és megérzés útján annak mély belátásához, hogy ez az igazság nagyon mélyen megalapozott és szükségszerűen igaz. Tehát önmagából kiindulva, belső meggyőződéssel és nem a „hinni kell” alapján vallja igazságnak.

Idézett könyvének más helyén írja: „A kereszténység a gondolkodást nem pótolhatja semmivel, hanem azt előfeltételként elfogadja. A kereszténység magabizalomra képtelen úrrá lenni a gondolatnélküliségen és a

szkepticizmuson. A kereszténység örökérvényű gondolatai számára fogékonnyá csak egy olyan kor válik, amelyben a gondolkodásból származó alapvető kegyesség, mint előfeltétel adva van."

Albert Schweitzer a keresztény hitet nem akarja filozófiával pótolni, mint ezt orthodox ellenfelei gyakran a szemére vetették. A filozófia számára csak út, amelyen a modern ember a maga újkori világ-megismerésével együtt, önállóan jut el a kereszténység elévülhetetlen, Isten és emberszeretetet hirdető birodalmáig.

Az étellel szemben tanúsított tisztelet-etikája és fi-

lozófiája helyes út, az igazi kereszténység felé vivő úton. Ezt bizonyította az ő teljes, nagyszerű élete.

"Életem és gondolataim" című könyvének egyik nagy vallomása a következő: „Két élmény veti árnyékát életemre. Egyik az a felismerés, hogy az élet megmagyarázhatatlanul titokteljes és hogy tele van szenvedéssel; míg a másik, hogy az emberiség szellemi alkonyatának korszakába születtem belé — mindkettővel megbirkóztam azonban, a gondolkodás útján, amely az étellel szembeni tisztelet élet- és világigenlésig vezetett el. Ebben találta meg az életem a maga szilárd alapját és célját."

Egyszázötven esztendővel ezelőtt...

A XVIII. század második felében, az angol szigetországban és a gyarmati igát éppen levetkőző új világban, az Egyesült Államokban különböző belső erjedés és külső ráhatások következtében unitárius gyülekezetek keletkeztek. Az angliai unitarizmus elindítóit **Lindsey** és a lelkész és tudós **Priestley** voltak.

26 BEDFORD STREET

Az amerikai unitárius-univerzalista egyház székháza: az Egyesült Államok Massachusetts államának fővárosában, Boston. Ennek az államnak a parlamentje előtt beszélt amerikai zarándokútnak Kossuth Lajos is. A két épület közel van egymáshoz.

Az angol unitárius gyülekezetek hívei egyaránt jöttek az anglikán egyházakból, főként a kongregacionálistákból, akik a püspöki hatalom helyett a gyülekezetek közösségében látták az új hit gyökereit és tartó oszlopait egyaránt.

Priestley, amikor a korlátoltak üldözése kivándorlásra kényszerítette, kisebb gyülekezetet teremtett maga körül. De tőle függetlenül is keletkeztek kisebb-nagyobb gyülekezetek, melyek a régi egyházból kiszakadva, új utakon keresték hűveik boldogulásának útjait. Szellemi vezetőjük a XIX. század első évtizedének prédikátora, William E. Channing bostoni lelkész volt, akinek szobra a város központi parkjának a szélén, szemben a róla elnevezett templommal ércbe öntve figyelmezteti a járókelőket az új út követésére.

1825. május 25-én, egyszázötven esztendővel ezelőtt, az angliai Londonban és az amerikai Bostonban egymástól függetlenül egyugyanazon a napon ültek össze az angliai és amerikai unitárius gyülekezetek képviselői, hogy közös központi egyházi szervezetet hozzanak létre. Az angol unitáriusok **Inquirer** — érdeklődő, tudakozódó — néven 1842-ben indítják meg hetilapjukat, mely ma is rendszeresen megjelenve egyike a szigetország legrégebben alapított egyházi lapjának. Az amerikai unitáriusok és a velük egy időben megszerveződött univerzalisták a nagy ország különböző részein számos folyóiratot indítottak. Szellemi vezér-

ESSEX HALL, 1958

Az angol unitáriusok központi székháza, az Essex Hall, mely London egyik főútját a Strandot köti össze a Temze folyó partjával. A régi épületet a második világháború alatt bombatámadás szétrombolta, 1958-ban épült újjá. A földszinten az unitárius Lindsey könyvkiadó könyvesboltja látható.

alakjaik közül a négerek egyenjogúságáért harcoló Th. Parker, a vallásbölcselettel foglalkozó lelkész-író Emerson és a nagy költő Longfellow a legismertebb nevek a régebbiek közül. A világszerte ismert ame-

rikai **Harward** egyetem is az unitáriusok alapítása. Ma a chicagói és a berkeleyi egyetem mellett működik teológiai fakultásuk. Miután több, mint egy évtizede az amerikai unitáriusok és univerzalisták egyesültek, s ma közel egyezer egyházközségük van, sajtójukat is összevonták s ma kéthetenként megjelenő **UU WORLD** — unitárius-univerzalista világ — több mint százezer példányban jut el az olvasókhöz.

Az a kapcsolat, mely az angol és az amerikai unitáriusokat a magyar — erdélyi unitáriusokhoz fűzi testvéri és baráti és majdnem egyidős egyházközpontjaik megalakulásával. Az angol unitáriusok a XIX. század elején utazóktól értesültek arról, hogy a XVI. században az önálló erdélyi fejedelemségben unitárius egyház alakult, mely ma is működik: latin nyelvű levelet intéztek Kolozsvárra, melyre hamarosan választ kaptak. Az angol—magyar unitárius kapcsolatok szor-

galmas ápolója volt egy angol unitárius főúr, **John Paget**, aki Erdélyben magyar asszonyt vett feleségül és a szabadságharc bukása után bujdosásra kényszerült magyarbarát magatartása miatt. 1860 óta rendszeresen járnak magyar unitárius lelkészek és tanárok az angliai Oxfordban és Manchesterben működő unitárius teológiákra, tanulmányaik bővítése céljából.

Az amerikai unitáriushoz még egy erdélyi magyar unitárius utazó, a könyveiből jól ismert **Bölöni Farkas Sándor** vitte el az erdélyi unitáriusok első szóbeli üdvözlését az 1830-as évek elején tett útja alkalmából.

Egyházunk vezetői írásban elküldik üdvözlünket és jókívánságainkat erre a két nevezetes évfordulóra, hiszen a kapcsolat az elmúlt években újra elevenebbé vált. Isten áldását kérjük további munkájukra, melynek célja elsőrendűen a szebb és igazabb emberi élet biztosítása.

James J. Reeb mártírhalált halt 1965 márciusában

Az Egyesült Államok protestáns lelkészei dr. Martin Luther King kérésére az 1960-as években mozgalmat indítottak, hogy együttérzésüket bizonyítsák néger testvéreikkel szemben. E mozgalom egyik törekvése 1965-ben az volt, hogy minél több fehér lelkész menjen el a déli államokba és tüntessen a polgárjogaikért harcoló négerrel együtt. James J. **Reeb** fiatal amerikai unitárius lelkész éveken át a washingtoni unitárius gyülekezet másodlelkésze volt — életrajzát lelkésztársa, dr. Duncan **Howlett** írta meg „The James Reeb Story” címen.

Reeb lelkész is egyike volt azoknak, aki úgy érezte, hogy hitéről vallást kell tennie és elment a többiekkel együtt, akik között abban az évben az élen jártak az amerikai unitárius-univerzalista lelkészek, akkori el-

ezres tömeg rótta le tiszteletét. Hamvait szülővárosának lankáin szórták szét barátai.

Az életrajzíró dr. Howlett lelkész felesége, az unitárius asszonyok nemzetközi szövetségének elnöknője, s e minőségében tagja az IARF választmányának is. 1974. májusában ő is részt vett a Hőgyes utcai templomban tartott összejövetelen, ahol az IARF vezető tagjait köszöntöttük. Őt kértük meg, hogy tolmácsolja együttérzésünket Reeb lelkész özvegyének, aki e szóbeli együttérzés kifejezésének vétele után az alábbi levelet intézte egyházunkhoz.

Casper, Wyoming állam, USA, 1975. január 15.

Kedves Magyar Barátaink!

Négy gyermekem és a magam nevében meghatottan köszönöm megemlékezésüket drága férjem, James J. Reeb halálának tizedik évfordulója alkalmából. James Reeb az emberi szabadság ügyéért áldozta életét.

Selmába, Alabamába ment 1965 márciusában — lelkészekhez intézett felhívásra. Az Egyesült Államok lelkészei azért gyűltek ott össze, hogy demonstrálják azt, hogy támogatják a vád alá helyezett négerrel, tekintet nélkül bőrük színére.

Túlságosan rövid életének harmincnégy esztendejét férjem ennek a nemes eszmének szentelte, ez vezette a mártírhalálba. Ismeretlen támadó sújtotta fejbe husángjával, amint ment a város utcáján. Néhány nappal később halt meg kórházban, távol otthonától.

Igy csatlakozott ő azoknak a bátor férfiaknak és asszonyoknak a seregéhez, akik azért áldozták életüket, hogy közelebb hozzák hozzánk az ősrégi álmot egy oly világról, amelyben mindnyájan békében és szeretetben élhetünk együtt, ahol a gyűlölet, az előítélet és a félelem — amely az emberek közötti különbségeken alapszik — eltűnik majd.

Mindezen hősök emlékére osztozzunk mi mindnyájan a reményben és dolgozzunk együtt azért, hogy fényesebb nap virradjon e föld minden emberére.

Öszinte hívők

Marie H. Reeb

Fordította: Szigethi Katinka

nőkük, dr. Dana McLeen Greeley vezetésével, aki többször megfordult hazánkban is. Az egyik tünetés után, a vendéglőből kilépő néhány fehér protestáns lelkipásztort, a négerrel ellen felbujtatott fehér terroristák megtámadták, soraikban volt J. J. **Reeb** is, aki néhány nappal később sebeibe az egyik környéki kórházban belehalt.

Példamutatása megrázta az egész amerikai társadalmat, hamvai előtt Washingtonban márc. 14-én tartott gyászsztiszteletet, a Lafayette parkban, több tíz-

Új Bartók dokumentum

Eddig ismeretlen dokumentumot hozott magával édesapja zongorajátékáról Bartók Béla főgondnokunk amerikai előadó körútjáról. E felvételnek nemcsak az az érdekessége, hogy jóval korábbi az eddig ismert felvételeknél, hanem ezen Bartók olyan műveit is játsza, melyeket később már nem rögzített hangfelvételen. A Magyar Rádió munkatársa, Bónis Ferenc riportot készített Bartók Béla főgondnokunkkal és ezt a Kossuth adó 1974. szeptember 24-én „Egy ismeretlen Bartók-lemez” c. műsorában közvetítette. A beszélgetésből felidézünk néhány részletet:

„A »Bartók Béla« név a legtöbb ember számára a zeneszerzőt jelenti, esetleg a népdalkutatót és a zenetudóst is. Nagyon ritkán említik azonban az *előadó-művészt*, aminek két, egyaránt szomorú oka van. Az első ok természetes. Sajnos, egyre kevesebben vannak, akik személyesen hallhatták apám zongorajátékát; a másik ok viszont az a sajnálatos körülmény, hogy — bár a technikai adottságok meglettek volna — de csak nagyon kevés felvétel készült apám zongorajátékáról. Pedig, hogy ez a zongorajáték kiemelkedő volt, azt sok minden tanúsítja. Már a zeneakadémiai felvételnél apámat mindjárt a második évfolyamra vették fel. Érdekesség tény, de megesett, hogy zeneszerzésből jó osztályzatot kapott a Zeneakadémián, zongorázásból azonban mindig jelese volt. Pályafutása során sok támadás érte, mint zeneszerzőt, de zongorajátékát még a megtámadott művek esetében is mindig elismerték. Annál nagyobb kár, hogy csak igen kevés hangfelvételt ismerünk apámtól. Mindössze 29 mű — ciklus vagy kompozíció részlet — maradt fenn hanglemezen apám előadásában, köztük 24 a saját műve, de csak 15 a zongoraszólo felvétel, amelyeken saját művei előadásáról való elgondolásait tanulmányozni lehet.

A sokak számára talán meglepetésnek ható, most megtalált lemez története röviden az, hogy 1973 őszén előadó körúton voltam az Egyesült Államokban és Bostonban, egy ott tanuló magyar zongorista, Szász Tibor, megmutatta a Walter S. Heebner Recorded Treasures vállalat egyik lemezét, amelynek egyik oldalán Dohnányi Ernő 1906-os és Bartók Béla kb. 1920-as zongorajátéka hallható. A lemez része egy nagyobb sorozatnak; átjátszás az úgynevezett Welte-féle Vorsetzer felvételtől.

A német Edwin Welte 1900 körül találta fel az Edison-féle fonográf felvételtől eltérő módszerét zongorajáték rögzítésére és ezzel a módszerrel annak idején sok felvétel készült. Ez a találmány abban különbözött az abban a korban szokásos hangrögzítéstől — amely egy lyukasztott tekercs volt, hogy a Welte-féle rendszer a hangszínt és a hangerősséget is vissza tudta adni. Pár szóval ismertetve a rendszer lényegét: ez abból állt, hogy a zongorához kapcsoltak egy rögzítő berendezést, amely egy 100 beosztásos papírtekercset tartalmazott. A zongora billentyűsora alatt egy higanyval töltött vályú volt, amelybe a billentyűkhöz kapcsolt szénrudak süllyedtek a billentyű leütésének erősségéhez képesti mélységre. Az így keletkező elektromos hatás a papírtekercsre az ofszet nyomdához ha-

sonlóan leírta a hangokat erősségüknek megfelelően. Természetesen a pedálozás és a sebesség is rögzítődött ezen az úton.

A darab elhangzása után a tekercset megfelelő kémiai kezelés után behelyezték a »Vorsetzer«-nek nevezetett készülékbe, amely tulajdonképpen egy automata zongora volt. A készüléken két csúszó láb volt a pedálok fölött és 88 zongorabillentyűhöz tartozó érzékelő műujj, amelyek visszajátszották a darabot az eredeti hangerővel és ezt alakították át újra lyukszalag tekercsre, amelyet azután a Vorsetzer tulajdonos a magnózáshoz hasonló módon használhatott.

Ezek a tekercsek és a Vorsetzer készülékek nagy ritkaságok. Érdekességként megemlítem, hogy a moldvai Iasi városban levő műszaki múzeumban láttam több ilyen készüléket és tekercset. A felvétel idejét a forgalombahozó kb. 1920-ra teszi, ami megfelel a művek keletkezési idejének. Valószínű, hogy egy külföldi szereplés alkalmával örökölték meg ezt az előadást, talán nem is előzetes megállapodás alapján, mert édesapám sem akkor, sem később nem említette nekem ezt a felvételt, holott mind őt, mind engem nyilván érdekelt volna ez a technikai újdonság. Elképzelhető, hogy apám 1920-as berlini tartózkodása idején sikerült rögzíteni zongorajátékát.

Ez a felvételi dátum nagyonis valószínű. A lemezen hallható legkésőbbi Bartók-mű 1918-ból való, korábban nem kerülhetett sor erre a felvételre. Sokkal később pedig azért nem, mert Bartók bizonyára újabb műveiből játszott volna, s 1924 után már aligha készítettek volna vele a nehézkes Welte-eljárással hanglemezt — fűzte hozzá a riporter, majd így folytatta: „Az 1920-as év mellett szól, hogy akkor Bartók — az I. Világháború befejezte óta először töltött hosszabb időt külföldön, mégpedig Berlinben. Bartók berlini tartózkodása a tervezettnél tovább tartott. Az úgynevezett Kapp-puccs miatt hónapokra ott rekedt a német fővárosban, gondoskodnia kellett megélhetéséről. Talán így került sor rá, hogy a Welte-féle preparált papírszalagon örökítse meg zongorajátékát. S talán az akkori, zaklatott idők is hozzájárultak előadásának halatlanul feszült, sőt ideges légköréhez. Máskor, más körülmények között bizonyára másként játszott volna. Kár, hogy egy művet olyan ritkán játszott többször egymásután hanglemezeire, mert ezek összehasonlítása után több tanulságot vonhatnánk le Bartók zongorajátékának »állandó« és »változó« elemeiről.”

A hanglemezt másolat, amit főgondnokunk amerikai útjáról magával hozott, két okból is felvillanyozza a hangmezbarátokat. Az egyik ok az, hogy az elektroakusztikus hangrögzítő eljárást csak 1924-ben vezették be, ez a felvétel pedig korábbi, s más eljárással készült. A másik ok pedig, hogy Bartók eddig ismert legkorábbi szólófelvétele 1930-ból való; az újonnan felfedezett lemez tehát a tíz esztendővel fiatalabb Bartók zongorajátékát örökíti meg, újabb vonással egészítve ki az előadóművész-Bartók portréját.

Vadady Vera

Katolikus főpapok kinevezése

VI. Pál pápa dr. Endrey Mihály pécsi segédpüspököt váci, dr. Fábián Árpád püspök, apostoli kormányzót szombathelyi, Kádár László püspök apostoli kormányzót veszprémi, dr. Timkó Imre teológiai tanár, káptalani helynököt hajdúdorogi görög katolikus, dr. Udvardy József püspök, apostoli kormányzót csanádi megyéspüspökké nevezte ki. Dr. Ka-

cziba József püspök, eddigi győri apostoli kormányzó a Magyar Katolikus Püspöki Kar központi intézményeinek felügyeletét látja el.

A pápa továbbá dr. Pataky Kornél csanádi egyházmegyei általános helynököt püspökké győri apostoli kormányzóvá, dr. Keresztes Szilárd teológiai tanárt hajdúdorogi görög

katolikus, dr. Kovács Endre egri, szemináriumi tanárt egri, Pálos Iván budapesti provikáriust esztergomi segédpüspökké nevezte ki.

A kinevezésekhez a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa az 1957. évi 22. sz. törvényerejű rendelet alapján az előzetes hozzájárulást megadta.

Dr. Timkó Imre hajdúdorogi görög katolikus megyéspüspök, aki mint a budapesti katolikus hittudományi akadémia akkori dékánja jelen volt püspökünk és főgondnokunk beiktatásán — segédpüspökével, dr. Keresztes Szilárdal együtt meghívta püspökünket febr. 8-án, Nyíregyházán tartandó felszentelési és beiktató ünnepségeikre. Püspökünk, aki csak a meghívás vétele után érkezett haza külföldi útjáról, meleg hangú táviratban küldte el üdvözlését az új munkakörben elindulóknak.

Ugyancsak köszöntötte püspökünk levélben dr. Endrey Mihály váci megyéspüspököt és Pálos Iván esztergomi segédpüspököt, akik szívélyes hangú levélben köszönték meg az unitárius egyház nevében kifejezett jókívánságokat.

Az Új Ember 1975. jan. 12-i száma püspökkari körlevelet közöl a templomi hitoktatás egységes szabályozása ügyében.

Olvasóink figyelmébe ajánljuk az alábbi két könyvet: **Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd.** A nagy ünnepek hazai és közép-európai hagyományvilágát ismerteti a szegedi egyetem világhírű ny. professzora. (Ára 85,— Ft.) **Szennai András: Hitünk sodrában.** A pannonhalmi főapát és budapesti katolikus akadémiai professzor új könyve gazdag gondolatokat ébreszt. (Ára 44,— Ft.) A könyvek a Szent István Társulatnál, 1055, Bp. Károlyi Mihály u. 4. sz. kaphatók.

Bruce Findlow prédikációinak gyűjteménye

„Helyünk megtalálása” — ez a címe annak a gyűjteménynek, melyet az edinburghi unitárius lelkész a Lindsey Pressnél megjelentetett. Findlow nyelve meggyőzően egyszerű, és ezen az egyszerű, mindenki számára érthető nyelven unitárius teológiát kíván hirdetni.

Unitárius teológia? Nincs-e bizonyos „contradictio in adjecto” ebben a szóösszetételben? Nem az tartja-e össze a liberális keresztény egyházakat, hogy nem kötik meg magukat teológiai dogmák mellé? De mégis el kell határoznunk a liberális kereszténységet elméletileg is, úgy a nem-keresztény, mint a hagyományos keresztény egyházak felé. Findlow — megítélésem szerint helyesen — önmagunkban, az emberben véli felfedezni az unitárius teológia sarkpontját. A vallás — emberi mű. Nem természettudományi értelemben vett „felfedezés” (bár megítélésem szerint felhasználhat természettudományi felfedezéseket is), nem a hagyományos vallási értelemben vett „kinyilatkoztatás”, hanem az ember válasza saját helyzetére. Unitárius hívőnek nem kell visszariadnia — meglátásom szerint — Feuerbach híres tételétől: „minden teológia — antropológia”.

Nem, ha „dialektizáljuk” ezt a gondolatot és hozzátesszük, hogy viszont minden valamire való antro-

pológia teológia is. Findlow megteszi ezt a lépést. Harmadik és negyedik prédikációjában az Istenfogalmat vizsgálja. Nem fél kimondani: Isten nem „legfőbb lény”, nem „atya”, nem is személy, hanem három érték — igazság, jóság, szépség — egysége. E három érték sajátossága, hogy egyik sem állhat meg a másik kettő nélkül.

Ezzel Findlow egy meghökkentő gondolatot fejezett ki. Megszoktuk, hogy az unitarizmust szentháromságtagadásként fogjuk fel — ez pedig nem egyéb történelmi félreértésnél. Jézus istenségének tagadása e félreértés folytán kapcsolódott össze a hármasság tagadásával, holott az abban kifejeződő dialektikus trializmus egész európai kultúránk alapját képezi. Úgy hiszem, nem szörszálhasogatás ezt leszögezni, mert csak így utasíthatjuk vissza pl. Chesterton híres vádját, melyet „Orthodoxy” c. könyvében kifejtett: az unitarizmus nem liberális teológia, hanem prekrisztianus reakció.

E nem-személyes istenképtől kiindulva szentel külön fejezetet Findlow imádságának. Az imádság személyes nyelvű, mert emberek vagyunk, de nem jelentheti Isten felhasználását. Kierkegaard szavaival élve: „Az imádság nem Istent, hanem az imádkozót változtatja meg.” De ehhez azt kell hozzátenni (mert

Kierkegaardot ugyanúgy „dialektizálni” kell, mint az ateista Feuerbachot), hogy ezzel egész emberi valóságunkat változtatja meg, tehát végső soron mégis — Istent is.

Az imádság ellentétpárja a kétely, és Findlow — Tillich nyomán — leszögezi, hogy a kétely eleme a hitnek. Idézzük Findlowt: „A kétely kérdés, de nem döntés... Az a hit, mely nem tűri a vizsgálódást, nem jó alapja az életnek... de az a kétely, melyben nincs hit, szintén az élet alapjait rombolja.”

Es nem kerül ki Findlow két — egyszerre örök és modern témát sem: magányt és szabadságot. A magányosság — emberi, ezért kívánja az emberi — végső soron vallási — közeget. A szabadság: az unitárius hívő nem érzi magát „az isteni akarat dróton rángatott bábjának”, hanem szabad személyiségnek, melynek legszabadabb kiteljesedése az isteni eszmények szabad szolgálata. Így kötelezi el magát a szellemi és politikai szabadság eszményei mellett.

Findlow prédikációi tehát számos — egyszerű nyelven kifejezett — értékes gondolatot tartalmaznak. Érdekes volna a könyvet — de legalább annak néhány fejezetét — magyarra fordítani.

SZALAI PÁL

Az északi unitáriusok — akik magukat az ősi hagyományoknak megfelelően nonsubscribing presbyterian-nak nevezik — egyik legszebb, Belfast városában levő Rosemary utcai unitárius templomát az elmúlt hónapokban bombatámadás érte. A képen William McMillan lelkész, az IARF végrehajtó bizottságának tagja látható, aki ablaktalan templomában számbaveszi a károkat.

Újabb adatok János Zsigmond gyulafehérvári akadémiajának tervéhez

Lapunk 1973. évi 3. számában Sütő Nagy László ismertette az erdélyi Vita Zsigmond egyik tanulmányának adatait. Itt megemlíti a szerző, hogy János Zsigmond 1569-ben, tehát már unitáriusként, külföldi tudósokat is meg akart hívni akadémiaja megszervezésére és tanárnak. Így hívta meg mások mellett „Petrus Ramust, a neves francia filozófust” is. Vita azt állapítja meg, hogy Ramus „a politikai és egyházi harcok miatt nem jött le Erdélybe”.

A Theológiai Szemle 1972. évi 11–12. számában Czegle Imre, a sárospataki református gyűjtemények egyik tudós ápolója, Ramus életművéről, jelentőségéről és magyar hatásáról halála négyszázadik évfordulója alkalmából részletes és alapos tanulmányt írt. Idevonatkozó megállapítását idézzük az alábbiakban:

„Azt is sokan említették már, hogy az ifjú János Zsigmond erdélyi fejedelem foglalkozott azzal a gondolattal, hogy meghívja Ramust tanárnak fejérvári iskolájába, s e célból levelet írt hozzá.” Czegle a jegyzetben megírja, hogy említi e levelet először és utána többen, Szenczi Molnár Albert: Discursus de summo bono, Lőcse, 1630. c. könyve előjáró beszédében: — „Azután 1570. esztendő tájban ifjú János király volt ilyen szándékban. Ki amaz neves philosophust Petrus Ramust is hívatta Párisból Fejérvárra. De az Blandrata orvosnak doha elisszonyította a bölcseket az odameneteltől.”

Czegle Imre így folytatja fejtegetését: „E meghívásról maga Ramus is megemlékezik Theodor Zwingerhez 1570. április 10-én kelt levelében: Literas accepi a Joanne Rege Pannoniae, quibus annuo quingentorum talerorum stipendio et plerisque praeterea regiae beneficentiae argumentis invitabar. Accepi ejusdem fere generis e Polonia et Vestphalia: at statui, donec me res aut fides deficiat liber esse, et ut adhuc feci, meo sumptu vivere. Tehát nem mint Szenczi Molnár írja az unitarizmus és annak doha riasztotta volna, s emiatt utasította volna el a fejedelmi ajánlatot, hanem azért, mert szabadságát és függetlenségét nem akarta feladni!”

Örvendünk annak, hogy két mai református kutató, a tények világánál túlteszi magát a XVII. századi s azt követő egykori megállapításokon és a valóságnak megfelelően értékeli Ramus fejérvári meghívását, illetve azt a tényt, hogy a „humanista vízió” nagy munkálója miért nem vállalt állást az erdélyi unitáriusok tervezett fejérvári akadémiaján.

Ugyancsak érdeklődésünkre tarthat figyelmet — unitárius vonatkozása miatt — Czegle Imre következő megállapítása is: „Többen közlik azt a tényt, hogy Dudith András humanista római katolikus főpap, aki egyházát elhagyva kálvinistává, majd unitáriussá lesz (1533–1589), ismerte Ramust. Ong „Ramus and Talon Inventory” c. bibliográfiai összeállításában kifejezetten ramistának mondja — sőt ő az, aki a lengyel király megbízásából Lengyelországba hívja.”

Ramus — Pierre de la Ramée (1515–1572) — egyik magyar híve, a magyar puritánizmus neves képviselője.

A keresztények és a nem keresztény vendégmunkások között kötendő házasságok egyházi megáldásának a kérdése foglalkoztatja azokat a nyugati egyházakat, ahol újabban egyre több mohamedán vendégmunkás dolgozik. Olyan szertartást javasolnak, mely nem sérti a nem keresztény fél vallási felfogását, ha protestáns templomban kérik házasságuk megáldását.

özv. dr. Elekes Dénesné sz. Bíró Gabriella 85 éves korában 1974. dec. 2-án elhalt. Székelykeresztúron temették el, ahol férje évtizedeken át a keresztúti unitárius egyházkör és főgimnázium felügyelő gondnoka volt. Sok diákon segített, amikor csak tehetett, hogy tovább ta-

nulhassanak. Emléke így családján túlmenően is örökre áldott marad.

Wartburg várát az egyháztörténelemből mindenki jól ismeri. A wartburgi várkaplomban a reformáció ideje óta most elsősorban az eisenachi katolikus gyülekezet tartott istentiszteletet. H. Aufderbeck erfurti római katolikus püspök végezte az ünnepi szertartást, és mint vendég jelen volt dr. Ingo Braecklein, a thüringiai lutheránus egyház püspöke. A Német Demokratikus Köztársaság egyházai igazi ökumenikus magatartásról és egymás kölcsönös megbecsüléséről tettek ezzel is tanúbizonyságot.

A norvégiai lutheránus egyház nem ordinált személyek, hanem arra alkalmas

lője, Tolnai Dali János, később sárospataki tanár volt; erdélyi hívei közül pedig Apáczai Csere János a legismertebb. Ramus hatása alatt a református Medgyesi Pál a XVIII. század derekán megjelent könyvében Geleji Katona István, erdélyi református püspök „elmaradt orthodox magatartását ostromozza”, aki annak idején az unitáriusok legerősebb ellenfele volt.

Érdemes volna tanulmány tárgyává tenni azt, hogy Ramus milyen mértékben hatott közvetlenül unitárius kortársaira és a puritánizmuson át másokra is. Néhai Vári Albert professzorunk vizsgálódásait folytatni kellene.

Dr. F. J.

Dávid Ferenc egyházalapító mártír püspökünk Ádamosról származó és a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításán látható emlékpadról Kaplayné dr. Schey Iona írt cikket lapunk tavalyi 3. számában. Olvasóink közül többen kérték, hogy közöljük e pad fényképét is. A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójának előzőkenységéből most bemutatjuk e nekünk oly drága örökséget jelentő pad fényképét.

(A Magyar Nemzeti Múzeum felvétele)

laikusok közreműködését engedélyezi a keresztelési, úrvacsorai és temetési szolgáltatásban, lelkesíti felügyelet mellett.

Az indiai Sadharan Brahma Samaj, az IARF egyik legrégibb ázsiai taggyűlése, múlt év végén tartott évi közgyűléséből üdvözlőt küldte egyházunknak. A levelet B. K. Roy titkár írta alá. A megemlékezést szeretettel köszönjük.

Gyarmathy Tamás mérnök, Gyarmathy Árpád romániai unitárius egyházi számvevő fia és Páger Judit, Páger Antal ismert színművész leánya, Kolozsvárt házasságot kötöttek és a kolozsvári unitárius templomban kérték házasságukra Isten áldását. Szeretettel köszöntjük a fiatal párt.

Hírek

Húsvét első és másodnapján nagybuda-pesti templomainkban úrvacsoraosztással egybekötött istentiszteletet tartunk. Viedeiki templomainkban és a szórványokban a szokott helyen, és időben osztunk úrvacsorát. A szórványistentiszteletek időpontjáról a lelkészek külön értesítést is küldenek.

A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportja, vezetője dr. Ortutay Gyula akadémikus- egyetemi professzor, Kriza János a „Vadrózsák” szerzője, akadémiai levelezőtag halálának századik évfordulója alkalmából májusban ünnepségsorozatot — előadásokat tart. Az ünnepségekre meghívták Kriza János dedunokáját, dr. Kovács Lajos romániai unitárius püspököt is.

Bence Márton budapesti lelkészünk több hete betegeskedik, az istentiszteleti szolgálatot a Högyes Endre utcai templomban helyettesítéssel látjuk el. Bence Martonnak, lapunk munkatársának mielőbbi teljes felgyógyulást kívánunk.

Az északi evangélikus egyházkerület dr. Fekete Zoltán egyetemi professzorának országos egyházi felügyelővé megválasztása folytán megüresedett tisztségre dr. Mihály Dezsőt, az Egészségügyi Minisztérium osztályvezető helyettesét választotta meg. Beiktatása 1974. dec. 4-én a budavári evangélikus templomban történt, melyen meghívták folytatán egyházunk képviselőiben püspök és főgondnok vettek részt és köszöntötték dr. Mihály Dezső kerületi felügyelőt.

Zsakó Andor gyülekezetünk érdemes tagja, és lapunk hűséges olvasója edesapja, néhai dr. Zsakó Andor bíró születésének 95. esztendő évfordulója emlékére, az Unitárius Élet részére 1000,— forintot adományozott.

Szalai Pál, lapunk munkatársának érdekes cikke jelent meg a *Theológiai Szemle* 1974. évi 11–12-i számában „Jacques Maritain kultúrkritikája” címen. Ugyanebben a számban jelent meg dr. Ferencz József „Az erdélyi szombatok” c. könyvismertetése, melyben dr. Pákozdy László Márton református teológiai professzor, német nyelven megjelent „Der siebenbürgische Sabbatismus, seine Entstehung und seine Entwicklung vom Unitarismus zum Judentum sowie sein Untergang” c. könyvét ismerteti.

A Magyar Orthodox Esperesség kanonikus fennállásának 25-ik évfordulója alkalmából tartott jubileumi közgyűlésről már megemlékeztünk. A nov. 24-én vasárnap de. 10 órakor tartott jubileumi főpapi liturgián, a Petőfi téri Nagyboldogasszony magyar orthodox templomban egyházunk képviselőiben Bartók Béla főgondnok vett részt. Az este tartott ünnepélyes fogadáson püspök és főgondnok képviselte egyházunkat.

Jékely Zoltán költővel folytatott beszélgetést a Reformátusok Lapjában dr. Makay Miklós. A riport címe: „Az emberi példa hatott rám”. Jékely Zoltán kolozsvári lakos korában sokat járt a házsongárdi temetőben, „az erdélyi magyar Pantheon”-ban, itt fekszenek szellemi őseink, mondotta, és örvendünk, hogy a református Jékely Zoltán a református Apáczai Csere János, Misztótfalusi Kiss Miklós, Szenci Molnár Albert mellett felemeltette az unitárius Bölöni Farkas Sándort és Brassai Sámuelét is.

A Magyarországi Methodista Egyház a múlt év végén tartott közgyűlésén, a nyugatba vonult Hecker Ádám szuperintendens helyére fiát, Hecker Frigyes pécsi lelkészt választotta meg az egyház új vezetőjévé. A nyugatbavonulónak továbbra is jó egészséget kívánunk és reméljük, hogy az utóddal is ugyanolyan jó lesznek egyházunk kapcsolatai, mint edesapjával voltak. Az új vezető munkájára Isten áldását kérjük.

ILLYES Gyula 77 Magyar Népmese c. közkezdveltségnek örvendő irodalmi átdolgozása 1974-ben már hetedik kiadásban került a gyermekek karácsonyfája alá. Az apróbetűs utószóba kiderül, hogy

a nagy költő a mesék irodalmi átdolgozásához számos népmese gyűjtő kötetéből, így az unitárius Bozodi György, Brassai Sámuel és Kriza János gyűjtéséből is válogatott. Örvendünk, hogy ezek a régebben és újabban gyűjtött mesék, ilyen nagy példányszámu, közkezdveit kötetben tovább élnek.

A Kövendről elszármazott Szathmáry család tagjai szüleik emlékére az elmúlt ünnepekre 400 forintot adományoztak a budapesti egyházkozségnek. A jó Isten szereti a hálás szívu adakozókat.

Sajtótájékoztatót vett részt lapunk képviselőiben Huszti János budapesti lelkész, helyettesítve a külföldön tartózkodó püspököt. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége rendezésében Nagy János külügyminiszter-helyettes számolt be az aktuális külpolitikai kérdésekről, az Országos Békatanács tájékoztatóján pedig a hazánkban tartózkodó portugál bekezdültség képviselői ismertették hazájuk kibontakozó új életének fontosabb eseményeit.

Rádió közvetíti a Petőfi adón, az alábbi vasárnapokon az unitárius egyház vallásos felelőjét. 1975. jan. 19-én Szász János dunántúli körlelkész, márc. 30-án Kelemen Miklós hódmezővásárhelyi lelkészek szolgáltak. Június 8-án Huszti János budapesti lelkész végzi a szolgálatot. A későbbi időpontokat lapunk következő számában közöljük.

Az Evangélikus Életben dr. Rédey Pál lelkész megrendítő cikkeiben ismertette az 1944-ben mártírhalt szenvedett Remete László evangélikus lelkész öntel-áldozó életét. A Reformátusok Lapjában pedig Nagy Kornél református lelkész tragédiájáról olvastunk, aki ugyancsak az 1944 évi terror áldozata lett.

D. dr. Berki Feriz, a magyar orthodox egyház prototierej, esperes adminisztrátora, Pimen özsztenségtől, Moszkva és egész Oroszország patriarchájától, a jubileumi ünnepség alkalmával a világi papok részére rendszeresített legmagasabb kitüntetést, a patriarchai mellkeresztet kapta, amit a főpapi liturgia alkalmával Jonathán kisinyovi és moldavai érsek nyújtott át. A kitüntetéshez szeretettel gratulálunk.

Názarethben, a történelemben most első ízben kerültek többségbe a mohamedánok a keresztényekkel szemben. A mintegy 36 000 lakos fele mohamedán, a többiek megoszlanak a többi felekezet hívei között.

Sütő Nagy László tb. egyházi tanácsosunk, író és Kriza János emlékének öszinte tisztelője, több feldolgozott írást adta át közlésre a közelgő évforduló alkalmából az Irodalomtörténeti Közleményeknek, a Magyar Nyelvnek és az Etnographiának. Célja a Kriza által gyűjtött és eddig meg kiadatlan anyag publikálása és egy kötetben való kiadása.

Kriza János unitárius püspök halálának százéves évfordulójáról egyházunk és a budapesti egyházkozség is megemlékezik. Az április 5-én, szombaton du. 6 órakor a Nagy Ignác u. gyülekezeti teremben tartandó emlékünnepeyen Kriza János munkásságának méltatására dr. Keresztury Dezső, akadémikus vállalkozott.

Keserű Bálint a szegedi József Attila Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének adjunktusa, január 17-én „Vallási-ellenzéki törekvések a magyar késő reneszánszban” c. kandidátusi értekezését védte meg a Tudományos Minősítő Bizottság előtt. Az értekezés oponensei Pirnát Antal és Vargha Imre kandidátusok voltak. Az unitárius vonatkozásokat is felemlítő értekezés ismertetésére később visszatérünk. A szegedi egyetem Irodalomtörténeti Intézete Evkönyvet szerkesztőjének újabb sikeréhez szeretettel gratulálunk.

A kocsordi unitárius egyházkozség hívei elhatározták és vállalták a toronyban levő nagyobb harang újracsapágyasztatását és villamosmeghajtásra való szereltesét. A felmerülő költségeket a hívek adják össze. Már sokan megtették meg-

ajánlásukat és így az 1975. febr. 9-én tartott presbitéri gyűlés a fentieket határozatilag megerősítette. Ugyancsak vállalták a gyülekezet tagjai továbbra, hogy közmunkával elvégzik a templom mellé, a főnátóság által vásárolt telekrész kerítésének elkészítését. Az anyag költségeit az egyházi központ fedezi külföldi testvéreink szeretetadományából.

Czine Mihály nyírmeggyesi lakos és Bakos Erzsébet, a kocsordi egyházkozség szeretett gondnokának Bakos Zsigmondnak a leánya, nov. 30-án házasságot kötöttek és házasságukra Végh Mihály lelkész kérte Isten áldását. Szeretettel köszöntjük őket és kívánjuk, hogy a két özvegy békességben nevelje fel a két leánykát, akik máris megszerették egymást, s nem érzik, hogy mostohatestvérek.

Testamentum c. jelent meg a Gondolat kiadónál, 1974-ben a neves amerikai unitárius építész és gondolkodó Frank Lloyd Wright írása. A munkát lapunk egyik következő számában Szász János lelkész ismertetni fogja.

A budapesti egyházkozség Nagy Ignác u. febr.-i összejövetelén Szirmay Zoltán evangélikus lelkész tartott áhitatot, Schweitzer Albert emlékét Huszti János lelkész idézte, és a közönség szeretettel hallgatta lemezről Schweitzer Bach műveit.

Jókai Mór születése százhuszonötödik évfordulójáról emlékeztek meg nemrégiben irodalomtörténészek és szobrára koszorút helyező diákok egyaránt. Úgy gondoljuk, nincsen olvasóink között olyan ember, akinek ne volna egy kedvence Jókai regénye, amit többször is végigolvasott. Mi unitáriusok különös hálával gondolunk reá, aki „Egy az Isten” c. regényében — mely sok regényéhez hasonlóan idegen nyelveken is megjelent — legendát történelemmel ötvözött, emléket állított az unitárius gondolatnak.

Timár Máté írónak őszi Főtanácsunk ülése alkalmából tartott összejövetelen felolvasott és a XVI. századi pécsi disputa levegőjét idéző történeti elbeszélését a Pécsen megjelenő Jelenkor c. folyóirat közölte 1975. évi februári számában. A szerkesztőség bevezető sorai így szólnak: „Ismeretlen költő siralmas éneke a török iga alatt sýnlódó Pécs városáról”. A történelmi visszatekintés címe „Történet vala Pécsen...” Azoknak is újraolvasásra ajánljuk, akik a szerző felolvasásában 1974 novemberében gyönyörködtek. A Jelenkor kiadóhivatalának címe 7625 Pécs, Hunyadi János u. 11.

A Budapesti egyházkozség Högyes Endre u. templomában tartott összejövetelen Szász János lelkész tartott áhitatot. Uher Zita operaénekesnő, Szlivka József hegedűművész közreműködésével ének-számot adott elő. Trajtler Gábor evangélikus lelkész, orgonaművész Bach műveket adott elő a templom megújult orgonáján. Zárszót püspökünk mondott.

Conrad Wright a cabridgei Harvard egyetem történész professzora, az Amerikai Unitárius Történeti Társulat elnöke, meleg hangú levélben köszönte meg legutóbbi ülésükre küldött üdvözlőket.

A dániai unitáriusok „Protestantisk Tidende” c. folyóiratának 1975. évi február-márc. száma hálával emlékezik meg a koppenhágai unitárius gyülekezet megalkulásának 75 éves fordulójáról. Az első alapító Westenholtz B. Mária asszony volt és a gyülekezet legismertebb lelkésze 1918-tól az 1960-as években bekövetkezett haláláig Thorvald Kierkegaard lelkész volt, aki az 1934-ben Koppenhágában tartott IARF kongresszus sok munkát áldozó rendezője is volt. Szeretettel köszöntjük őket az évforduló alkalmából.

Bélyegsarok

Albert Schweitzer 1875-1965

A Magyar Posta idei első bélyegűjdon-sága Albert Schweitzer, a kiváló huma-nista, teológus, orvos, zenetudós, orgona-művész és Nobel-Békedíjas születésének 100. évfordulója tiszteletére kiadott hét címlemből álló művészi sorozat volt. A centenarium alkalmából több ország pos-taja jelentetett meg bélyeget. Ezek közül olvasóinknak bemutatjuk a Magyar Pos-ta 4 Ft-os értékűt, melyen az 1952. évi Nobel-Békedíj szerepel, amit 1953-ban ad-tak át Albert Schweitzernek, valamint a Német Szövetségi Köztársaság postaja ál-tal kiadott 70 pfennig névértékű, Albert Schweitzer arc képét ábrázoló bélyeget.

Albert Schweitzer születésének cente-nariumát a világ minden részén megün-nepelték. Méltatására talán legnagyobb-szerűbb, amit mi is elmondhatunk róla, idézve a Malna/Frankfurt Városi Tanács Goethe-díj adományozó levél szövegét: „Frankfurt városa az Úr 1928-ik évében az általa alapított Goethe-díjat a nagy emberbarátnak, a strassbourgi Albert Schweitzernek adományozza, akit mint teológust és valláskutatót minden feleke-zet egyformán magasztal, aki orgonamű-vészete és Johann Sebastian Bach méltatása révén a német nyelvhatárokon messze túl is ismert zeneművész és író, aki az alázatos, személyes szolgálatra szentelte életét és ezért szakított egyete-mi pályájával, hogy mint orvos Afrika belsejében, távoli területeken, a bennszü-lötték között felvegye a harcot a lepra és az álomkór ellen. Albert Schweitzer fausti gondolkodásával példaképpé vált. Szen-vedélyes odaadással szolgálta az emberi jószág és tökéletesedés eszményeit, to-vábbfejlesztette a humanisztikus gondol-lat szellemi örökségét, híven dolgozott azért hogy az emberiség teljesítse azo-kat a lelkiismeretbeli feladatait, amelyek a civilizáció révén reánehazednek és vé-gül egész egyéniségének latba vetésével az etikai gondolat szellemében nagyszabású kísérletet tett arra, hogy újból életre keltse az egész emberiségben az élet és világigénylés erőit.”

Valóban, Albert Schweitzer az az ember, akit túlzás nélkül a XX. század leg-nagyobb humanistájának tart elfogultság nélkül az egész világ. Korunk nagy ma-gyar géniusza, Németh László a következ-zőképpen méltatja: „Albert Schweitzer talán az a modern értelemben vett szent, akivel méltóság volt egy földgolyón élni, egy emberiséghez tartozni.”

Dr. Kiss József

Kedves Olvasóinknak
Istentől áldott, kellemes
húsvéti ünnepeket kívánunk

HALOTTAINK

Bíró Gábor dr. Korondi születésű uni-tárius orvost, Szarvason nagy gyászoló tábor előtt temette el Kelemen Miklós lelkész. A gyászszertartáson a szarvasi evangélikus lelkész is szolgált, példát adva az ökumenikus együttműködésről.

A budapesti egyházközség halottas anyakönyvének tanúsága szerint legutol-só lapszámunk megjelenése óta lelké-szeink a következő hívelmeket temették: Malmos Andorné sz. Veress Mária 94 éves, elhunyt 1974. nov. 17-én; özv. Má-téffy Ferencné sz. Czizány Margit 67 éves, elhalt nov. 24-én, temetésére haza-jött külföldön szolgálatot teljesítő fia is; Kun Béla 53 éves, nov. 22-én; Orbán Nagy József ismert budapesti régi hívünk 86 éves, elhalt nov. 25-én; Simó Ferenc-né, sz. Keresztes Erzsébet, 72 éves, el-hunyt dec. 1-én; Madarasi Mártonné sz. Soós Rebeka 78 éves, elhalt dec. 21-én; Hévízi Mihályné sz. Gyarmathy Márta 83 éves, elhalt dec. 18-án; Pálfi Krisztina 92 éves elhalt dec. 26-án, annak a család-nak a körében ahol évtizedeken át ő ve-zette a háztartást, ők gondoskodtak elte-mettetéséről is; özv. Koroknai Antalné sz. Dézsi Juliánna 87 éves, elhunyt 1975. jan. 13-án; Acs Jánosné sz. Acs Margit 75 éves, elhalt jan. 8-án, kívánságára az óbudai temetőben helyezték örök nyuga-lomra; Titi Olga 74 éves, elhalt jan. 14-én; Derzsi Mihályné sz. Máthé Rozália 69 éves, elhalt jan. 11-én; özv. Balla István-né sz. Szász Anna 82 éves, elhunyt jan. 8-án, egyike volt azoknak, akik szorgal-masan látogatták unitárius betegeinket évtizedeken keresztül. Kövér Kálmánné sz. Varga Paula 78 éves korában febr. 13-án tért meg örök pihenőre.

Aldás legyen drága halottaink emléke-zetén. A temetés napját követő vasárna-pi istentisztelet végén a szolgáló lelké-szek imával búcsúztatják el halottainkat a gyülekeztől, melyen az elhunyt hoz-zátartozói is rendszerint részt vesznek, és velünk imádkoznak lelkük üdvösségéért.

Hírek

A HEKS munkájáról számol be Evan-gelische Bruderhilfe c. kiadványa és év-könyve, mely főként a szárazság sújtotta afrikai országok megsegítése érdekében végzett munkát ismerteti. A HEKS által a Locarno városa feletti hegyen fenn-tartott Casaban, a világ minden tájáról összegyülekező protestáns és orthodox lelkészcsaládok találhatnak szép környezetben pihenőre és gyakorlati szinten is-merkednek az ökumenikus gondolattal, egymás tapasztalatait kicserélve. Az idei évre egyházunk részére felajánlott üdüléssel egybekötött tanulmányútra Husz-ti János budapesti lelkészt és feleségét jelöltük.

A Magyar Tudományos Akadémia Iro-dalomtudományi Intézetének Reneszansz-Kutató Csoportja, az egyetemen régi ma-gyar irodalomtörténeti tanszékei, a sze-gedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára és Középkori Ma-gyar Történeti Tanszékének rendezésében november 22-23 napjain Szegeden vita-ülést tartott. A nov. 22-én délutáni vita-ülés előadói dr. Dán Róbert és Németh S. Katalin voltak, akik az első ízben kiadásra kerülő 1588. évi unitárius és református vitapartnerek között lefolyt „Pécsi Dis-puta” nyelvészeti és ideológiai történeti problémáit ismertették. Ezt követően Pir-nát Antal „Ariánus Biblia” c. a Dávid Ferenc kori latin nyelvű bibliafordítás terveire vonatkozóan eddig összegyűjtött adatait és az azokkal kapcsolatos felte-véseket vázolta. A nov. 23-i ülésen dr. Klaniczay Tibor professzor „A keresztes-hadjárat eszméje és a Mátyás mítosz” c. tartott értekezést. Az ülésen, mint ven-dég részt vett dr. Ferencz József püspök is.

Palatka József

1899. jan. 16.—1974. nov. 28.

Az egyik erdélyi unitárius egyházköz-ségben Magyarzsákon született. Szülei őt választották ki arra, hogy tovább ta-nuljon. A MAV-nál kezdte meg pályafu-tását. Több évig dolgozott Piskin, mely-re a legtöbb ember nem mint forgalmas vasúti csomópont, hanem mint egy neves csata színhelyére emlékezik.

Amikor Budapestre került hamar be-kapcsolódott az unitárius egyházközség életébe. Az 1944-ben megalakult Duna-Tisza-közi szórvány-egyházközség-

nek a Kecskeméti lakó Buzogány La-jos mellett ő volt a másik gondonoka, és az maradt haláláig. Később tagja lett a Magyarországi Unitárius Egyház Főtaná-csának és Képviselő Tanácsának, vala-mint azok jogelődjének, az egyház-köri közgyűlésnek és köri tanácsnak is. Szorgalmas, érdeklődő és mindig az ob-jektív igazságot kereső, személyi szim-pátiától mentes, elfogulatlan egyházi ve-zető ember volt.

1973-ban egyik mozgatója és irányítója volt a Hőgyes Endre utcai templomunk renoválási munkáinak. Ugyanis évtize-dekkel korábban a vasutas pályát az építőiparral cserélte fel, mert érezte és tudta, hogy az embereknek lakásra, a gyermekeknek iskolára, óvodára van szüksége. Kiváló gyakorlati és elméleti szaktudása alapján nagyobb építésetek felülvizsgáló, állami szerv revizoraként ment nyugalomba.

Boldog házasságban élt feleségével és rákoskeresztúri házában kertjében virá-got és gyümölcsöt egyaránt saját kezé-vel gondozott. A társadalmi munkából is aktívan kivette a részét a XVII. kerületi Hazafias Népfront várospolitikai bizott-sága elnökeként. Testvére gyermekeit is szerető szívvel irányította életútjukon. Emlékezete legyen áldott.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház

Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Ferencz József

1092 Budapest IX., Hőgyes Endre u. 3.

Táv.: 137-186.

A szerkesztő bizottság tagjai:

Bajor János és Bencze Márton

Terjesztő a Magyar Posta. Előfizethető

bármely postahivatalnál, a Posta hírlap-

üzleteiben és a Posta Központi Hírlap

Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József

Nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautal-

ványon, valamint átutalással a KHI

215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára.

Évi előfizetési díj 36,- forint

Külföldre évi 44,- forint.

INDEX: 25.842

75.2714/2-01 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Bolgár Imre vezérig.